

OudRhenen

jaargang 33 – januari 2014 – nr. 1

Inhoud

2. <i>Henk P. Deys</i>	Ridder Willem van Ommeren
3. <i>Henk P. Deys</i>	Het haantje van de toren
5. <i>H.J. Postema</i>	Jaloerse minnaars verstoren pril huwelijksgeluk
7. <i>Henk P. Deys,</i>
<i>Ad.J. de Jong</i>
<i>Just M. Vlak</i>	Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners
De huizen 'Op de Trappen' en 'Trappenborch'
27. <i>Willem H. Strous</i>	De kanselbijbel in de Cunerakerk te Rhenen
30. <i>Ton van Drunen</i>	Jaarverslag 2013 Werkgroep Archeologie Rhenen (WAR)
32. <i>Gerrit van Nieuwenhuizen</i>	Jaarverslag 2013 van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen e.o.
35 <i>Willem van Ommeren</i>	In Memoriam Hens Dekker
36. <i>Jaap Klootsema</i>	Financieel Jaarverslag 2013 van de HVOR

Colofon

Oud Rhenen, tijdschrift voor de Historie van Rhenen, uitgegeven door de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken
www.oudrhenen.nl

Erevoorzitter dr. H. P. Deys
Ereleden W.H. Strous
Ing. H.B. Gieszen

bestuur
voorzitter
drs. W. A. van Ommeren

secretaris
ir. G.H. van Nieuwenhuizen
Rozenlaan 72
3911 DX Rhenen
(0317) 61 4273

penningmeester
J. Klootsema, Rhenen
(0317) 74 12 03,
ING-bank: NL70ING000 1211163

ledenadministratie
drs. ing. A. Pilkes-van Delft,
(0317) 74 10 82

leden
J.M.D. Doorman
B.W. van Laar
N.G. van den Oosterkamp
A.P. de Ridder
mr. C. Waiboer

redactiecommissie
J.M.D. Doorman
B.W. van Laar

redactie-assistent
E. A. M. Vlak-Derksen

inleveren kopij
Paardenveld 19, 3911 XG Rhenen
b.van.laar2@kpnplanet.nl

grafisch ontwerp
Michel Backus ('Idee en Ontwerp')

druk
Cunera b.v., Rhenen

© HVOR. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen dan na schriftelijke, voorafgaande toestemming van de redactie.

Auteurs die in dit tijdschrift publiceren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases.

Ridder Willem van Ommeren

Op 3 december l.l. is onze voorzitter Willem van Ommeren door koning Willem Alexander benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Burgemeester Joost van Oostrum heeft, na een gloedvolle inleiding, de versierselen, behorend bij de Orde, persoonlijk mogen opspelden. Omdat de toekenning van de onderscheiding mede verband hield met een bijzondere bijeenkomst bij hem thuis van de *Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging* (KNJV), waar de decorandus deel van uitmaakt, vond de plechtigheid, in aanwezigheid van zijn moeder, bij hem thuis plaats.

Willem heeft zich jarenlang ingezet voor de gemeenschap op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Hierbij kwamen zijn grote gaven op bestuurlijk gebied tot zijn recht. Hierbij valt op dat het accent ligt op cultuur, historie, landschap en monumenten. Dat heeft hij ongetwijfeld van zijn vader geërfd. Dit geldt ook voor het met grote toewijding uitoefenen van het beroep van huisarts in Elst, waarvan zijn vader de eerste representant en zijn dochter nu de derde is. Het met liefde en begrip kunnen omgaan met leven en dood van de aan zijn zorg toevertrouwde patiënten is een van zijn grootste verdiensten geweest. Deze toewijding kwam ook van pas tijdens zijn werkzaamheden als arts in Afrika.

Van alle activiteiten en bestuursfuncties vallen de volgende extra op. Hij is 28 jaar voorzitter geweest van de Vriendenstichting van het Kasteel Amerongen. Dit hield tevens in het werven van hoognodige fondsen en het bijebrengen en -houden van vele vrijwilligers. Zijn vice-voorzitterschap, 15 jaar lang, van de Stichting de Utrechtse Molen leidde onder meer tot redding van de Elsterse molen 't Wissel, hetgeen nauw verband houdt met zijn functie in de Raad van Toezicht van het Utrechts

Landschap. Gelukkig heeft ook zijn voorzitterschap, sinds 2009, van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken zijn voortdurende aandacht. Dat 'Omstreken' heeft hij vertaald in meer aandacht voor de buurtschappen Elst en Achterberg. Dankzij zijn inzet beschikt onze vereniging over een 'eigen gebouw', de Commanderie, boven het Gemeentemuseum. Het is te hopen dat zijn invloed ook in de toekomst zal leiden tot de bestending van het gebruiken van een eigen gebouw.

Sinds 2000 heeft Willem diverse functie binnen de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging bekleed, waarbij ook zijn internationale rol bij de instandhouding van de wildstand mag worden genoemd.

Tot slot verdient nog een jonge functie vermelding: sinds 2012 is hij voorzitter van de Stichting Vrienden van de Cunerakerk, die zich inzet voor het verwerven van fondsen ten behoeve van de onvermijdelijke restauratiewerkzaamheden.

Willem van Ommeren kan worden gekwalificeerd als iemand die zich geruime tijd ten bate van de samenleving heeft ingespannen en anderen heeft gestimuleerd, waardoor het 'Zijne Majesteit' behaagd heeft, hem tot RIDDER in de Orde van Oranje Nassau te benoemen.

Omdat zijn vrouw Nanny heel veel met hem heeft meebeleefd

en zijn grote steun is op de achtergrond, staat zij hem op bijgaande foto natuurlijk ook terzijde.

Willem, gefeliciteerd!

H.P. Deys

Het haantje van de toren

Henk P. Deys

*Maar 't haantje wijst naar Buiten niet,
het wijst naar Boven heen!
(P.A. de Génestet 1829-1861)*

Op 12 november j.l. heeft onze burgemeester Joost van Oostrum het haantje van de torenspits verwijderd en voor eventuele diefstal veiliggesteld. Met deze symbolische handeling werd de officiële restauratie van de toren ingeluid. Het haantje was al enkele weken onzichtbaar doordat het hoog opgetrokken steigerwerk alle zicht op de spits ontnam. Nu het haantje zo duidelijk zichtbaar is, leek het mij aardig in het kort iets over de haan op de toren te schrijven.

*Burgemeester Joost van Oostrum met de haan van de toren.
(foto H.P. Deys)*

De 'geredde' torenhaan. (foto H.P. Deys)

Een haan als windwijzer, een windhaan, is niet per se een christelijk symbool, maar wel is er vaak een verband met de verloochening door Petrus gezocht. In elk geval is het gebruik van een windhaan op een torenspits al vele eeuwen oud. De vraag doet zich voor: "Hoe oud is de haan op de Cuneratoren?" Om hier een exact antwoord op te kunnen geven zouden alle kerkrekeningen van de Cunerakerk, zo die al aanwezig zijn, moeten worden doorgespit en dat is op korte termijn ondoenlijk. Een eenvoudiger methode lijkt het de torenspitsen te bekijken op de vele afbeeldingen, zoals gravures en schilderijen, die in de loop der eeuwen van de toren gemaakt zijn. Toch komen we hier voor verrassingen te staan.

Ik heb, in veel gevallen, de originelen kunnen bestuderen van de afbeeldingen in *Achterberg en Rijn* (ABR) en in *Tegen de Helling van de Heuvelrug* (H). Ik wil ze niet alle noemen; een greep hieruit geeft voldoende informatie. Hierbij blijkt dat, willen we de makers van de afbeeldingen geloven, er in 1616 en 1620 (ABR53 en 51) al wel een haantje op de toren stond, terwijl Saenredam (H111, 112, 1644) heel vaag blijft. Bij Specht (ABR110, 1679) zien we het haantje weer niet. Op het schilderij van Van de Croos (ABR99, 1646), waar we namens Rhenen onlangs tevergeefs bij Christies opgeboden hebben, staat er weer wel een haantje op de toren, evenals bij Ruisdael in 1650 (H48) en op de tekening van ca. 1665 (H19).

Jan de Beijer, een in nauwkeurigheid en betrouwbaarheid beroemde tekenaar, geeft op al zijn Rhenense tekeningen duidelijk een haantje weer: ABR44, 206 en 204, H115, 141 en 142 (c.

*Cees Mol en Henk van Ommen bij de
in 1917 afgewaaide torenspits.
(fotocoll. H.P. Deys)*

Kleinzoon Ernst, van Ernst van Waveren bij de haan na de torenbrand van 1897. (fotocoll. H.P. Deys)

1750). Dirk van der Brug tekende een enthousiast, naar het noorden gekeerd haantje. Dit uitzicht had schrijver dezes sinds 2001 vanuit zijn woning, maar nu is de toren, als een kunstwerk van Christo, geheel in steigers ingepakt. Van de betrouwbare Hoogers (H41, 113) weten we dat er ook rond 1770 een haantje aanwezig was en 'onze' Haakman (ABR212,

De maker van het haantje van ca. 1953 was Ernst van Waveren. Op de foto zijn zoon Riny, achter we winkel aan de Herenstraat. (fotocoll. H.P. Deys)

H116, ca. 1850) wil ik ook graag vermelden. Het is natuurlijk zeer de vraag hoe betrouwbaar de weergaven van de haantjes zijn. Het is goed mogelijk dat een tekenaar op de torenspits een haantje heeft getekend, omdat die er nu eenmaal op hoort te staan, maar men mag toch wel gevoelig aannemen dat sinds ongeveer 1700 er daadwerkelijk een haantje op de toren heeft gestaan. Heel duidelijk is de geschiedenis van het 'voorlaatste' haantje, dat na de torenbrand van 1897 op de torenspits is geplaatst. In 1914 was de restauratie van de torenspits zodanig gevorderd, dat er weer een haantje op geplaatst kon worden. Op bijgaande foto houdt Ernst van Waveren Jr. (geb. 1913, zoon van de maker) (ABR455) het haantje rechtop, waarna het op het kruis van

de torenspits werd geplaatst. In het voorjaar van 1915 is bij harde storm het kruis met het haantje van de toren gewaaid (ABR456) en weer teruggeplaatst. Op foto's, gemaakt in de jaren 1940-1943, blijkt dat het haantje toen nog op de torenspits stond. We moeten dan ook aannemen dat het haantje tot aan 24 april 1945 nog aanwezig is geweest.

Op 24 april 1945 hebben Britse Typhoon jachtvliegtuigen met raketten de Cuneratoren (en -kerk) zwaar beschadigd. Het smeedijzeren kruis, dat door een voltreffer zwaar beschadigd en misvormd werd, kon later weer op zijn oorspronkelijke plaats worden teruggezet. Over een haantje wordt nergens in de archiefstukken iets gemeld. Op tekeningen van architect Boeijenga staat op het torenkruis wél een haantje getekend. Toch is er omstreeks 1953 een nieuw haantje geplaatst. De maker ervan is vooralsnog onbekend.

Bij het vergelijken van het haantje anno 1914 met dat van ca. 1953 (ABR458) blijkt dat het latere haantje een nieuw exemplaar is, maar wel nauwkeurig nagemaakt. Na de verwijdering van het haantje in november 2013 is dit exemplaar duidelijk te bekijken en dan zien wij dat dit hetzelfde exemplaar is als toen in 1953.

Bij de foto ABR457/458, gemaakt tijdens de plaatsing van het haantje, kan nog de volgende tekst geplaatst worden. *Boeyenga, de restauratie-architect, kwam iedere week met een ander vrouwtje. Izaak van Woudenberg (restauratie-aannemer) en burgemeester Bosch van Rosenthal dorsten niet naar boven te klimmen. Mevrouw Bosch vroeg beneden aan haar man: "Louis, hoe moet ik 't haantje noemen?". Louis: "De lastigste haan van Rhenen". Toen vroeg zij: "Hoe heet Woudenberg?". Die bleek Izaak te heten en zo werd die naam in het haantje gekrast (ABR458).*

Literatuur

H.P. Deys, *Achterberg en Rijn*, Rhenen, 1981

Laurens Schoemaker, *Tegen de Helling van de Heuvelrug*, Utrecht, 2007

Archief Gemeentebestuur Rhenen 1926-1994, Inv. Nr. 182-207

Piet Dees met haan uit 1953. De naam 'Izaak' is leesbaar op de vleugel. (fotocoll. H.P. Deys)

Jaloerse minnaars verstoren pril huwelijksgeluk

H.J. Postema

Nietsvermoedend traden Dirk van Dijk en Aartje van Dolderen op 21 april 1807 te Rhenen in het huwelijk. Spoedig schoven er zwarte wolken voor hun roze gelukswolken. Door de straten van Achterberg galmden de klanken van een faamrovend lied, overduidelijk niet gemaakt tot hun eer. De bruid klaagde bij het hoofd van het Rhenense gerecht en een nieuwe zaak was geboren.

Zoals in die tijd, waarin er van televisie en bioscoop nog geen sprake was, regelmatig gebeurde, kwamen ook in Achterberg liedjeszangers voorbij. Meestal namen ze hun eigen materiaal mee. Soms kregen ze het aangeleverd. In dit geval was het een inwoner van Achterberg die waarschijnlijk zo zijn redenen had om liedjes te verspreiden. Gelukkig voor hem logeerden de liedjeszangers in zijn woning. Regelmatig kwamen ze terug. Na enige tijd gezongen te hebben trokken ze steeds weer door naar elders. Tijdens zo'n bezoek gaf Jan Krijnen, een geboren Achterberger, aan Johanna Lourents, geboren op Texel, en haar compagnon Catharina Swart, geboren te Monnikendam, een liedje mee. Volgens hem moesten zij dit laten drukken. Daar zouden ze veel geld mee kunnen verdienen. De dames trokken naar Utrecht, waar drukker Kemink het op de pers legde. Korte tijd later waren de twee weer in Achterberg. Na enig oefenen trokken ze door de straten van Achterberg. Daar klonk het lied op de wijs van *Die mey die ons de groente geeft*.

De wijs is, gezien de inhoud, ongetwijfeld bewust gekozen. Het paste bij het doel het jonge paar te krenken. Het laatste couplet (en mogelijk ook de vier slotregels) lijken mij plagiaat. Het rijm is hier minder 'kreupel' dan in bijvoorbeeld het tiende couplet.

Uit het lied kunnen we opmaken dat de bruidegom een arme sloeber is, die al eens in een gevecht gewond is geraakt. Bovendien lijkt het erop dat het huwelijk een overhaaste stap is, waarschijnlijk veroorzaakt door een niet-geplande zwangerschap.

AFKOMST

De afkomst van de bruid staat niet ter discussie. Aartje (in de stukken ook wel Aalbertje genoemd) is gedoopt in Rhenen op 17 februari 1779 als jongste kind van Aalbert Jaspersen van Dolderen en diens tweede vrouw Willemijntje Jelissen. Van Dolderen pretendeert afkomstig te zijn van het beroemde geslacht Freyse van Dolre, dat eeuwenlang leden van de stadsregering heeft geleverd. Een onverdachte afkomst dus.

Een Nieuw Lied

1.
*Komt vrienden luistert na dit Lied,
Wat ik u zal gaan zingen,
In Agterberg waar geschied,
Het zyn zeer raare dingen,
Al van een Dogtertjen faam,
Alebertje was haar naam,
Hooft hoe zy is gevaaren,
Al in haar jonge Jaaren.*
2.
*Daar is op straat een groot gepraat,
Dat deeze Maagd zal trouwen,
Elk een kyk uit nu deeze Bruid,
De wyste van alle Vrouwen,
Daar kwam nooit geen een jong paar,
Het moet ook wezen wie het waar,
Zy wist 'er van te spreken,
Een ieder zyn gebreeken.*
3.
*Toen hoorde men wat daar geschied,
Daar kwam een kaale Jorde,
Haar word beregt zo een kaale knegt,
Dat is haar Man geworden,
Het is een Man zoo fraay en koen,
Draagt op zyn Wang een Pinxterbloem
Daar is zy mee gaan trouwen,
Die wyste van de Vrouwen.*
4.
**Geen Vryer kwam die zy vernam,
Al was hy nog zoo aardig,
Al had hy stof van eer en lof,
Tot spotten was zy vaardig,
Daar kwam nooit niemand haar gelyk,
Hoe schoon in schyn dat hy mogt zyn,
Al was hy de allerbeste,
Maar een klyner kwam op het lesten.**
5.
*Daar kan zy nu meer heenen gaan,
En denken al haar dagen,
Nu is myn spotterny gedaan,
Nu moet ik myn beklagen,
En denken dan een anderen tyd,
Nu ben ik al myn schoonheid kwyt,
En al myn jonge Jaaren,
Die zyn daar heen gevaaren.*
6.
*Het was een Dogter jong en schoon
Luisterd maar Jonggezellen,
Zy spande boven al de kroon,
Zoo als zy zelfs vertelden,
Want zy dagt niet om deeze knegt,
Waar dat zy nu is van beregt,
Die leelyk is geschonden,
Met allerhande wonden.*
7.
*Hy is zoo fraay als het maar kan,
Van tronie net besneeden,
Paaschen is ook eenen dag,
Die hy niet zal vergeeten,
Want hy draagt voor gedagtenis,
Een teeken dat niet mis en is,
Een ieder mag wel vreezen,
Dat hy niet word als dezen.*
8.
*Hy is zoo leelyk als hy kan,
Van allerhande fouten,
En van een Bravelui geslag,
Daar is hy mee gezouten,
Dat ieder een wel wenschen mag,
Om onder zulk een Bravelui geslagt,
Zyn zelven niet te steeken,
Want men weet 'er van te spreken.*
9.
*Zoo heeft dan deeze Dogter schoon,
Al in den Egt gaan treden,
En heeft gekreegen tot haar loon,
Een Man zeer fraay besneeden,
Daar kan zy nu mee pronken gaan,
Met al haar mooye kleeren aan,
Die zy lang heeft gedraagen,
Tot ieder zyn behaagen.*

10.

*Daarom gy Dogters wie gy zyt,
En ook gy Ouders meede,
Wilt tog zoo keurlyk niet zyn,
Of gy raakt op 't laast bescheeten,
Wilt tog wat beter te merk gaan,
Als deeze Dogter heeft gedaan,
Die leelyk is bedrogen,
Dat kyken alle oogen.*

11.

*Dit Liedje dat is niet gemaakt,
Om iemand mee te kwellen,
Maar het is om anderen nog,
Haar pligten voor te stellen,
Zoo mogt dan dit slegte werk,
Tot weezen voor de Kerk,
Dat zou myn dan verblyden,
Hier en ten alle tyden.*

*Zoo iemand fouten vind,
Ik laat my onderwyzen,
Wie dat het beter maakt,
Ik zal hem 't beste pryzen.*

Anders ligt het met Dirk van Dijk. Zijn achternaam staat al niet vast. Hij trouwde voor de kerk van Rhenen als Dirk van Laar. Wie naar zijn herkomst zoekt, komt uit bij het onechte kind dat Dirkje Cornelissen op 29 december 1776 te Rhenen liet dopen. Het was niet haar eerste kind. Twee jaar eerder liet zij (de verder onbekende) Arie dopen. Dus arm? Ja. Van dubieuze afkomst? Ja.

En dan hun huwelijk. Zij trouwden op 21 april 1807, althans volgens bruid en bruidegom. Volgens het trouwboek van de kerk was het een dag later. Op 23 september, 6 maanden later, hielden zij in de Cunerakerk hun enigkind, Aalbert, ten doop. Het huwelijk was dus inderdaad versneld door de zwangerschap van Aartje. En, uit de naam van het kind leiden we af dat de vader van de bruidegom, die volgens de vernoemingsregels als eerste aan de beurt was bij de geboorte van een kleinzoon, niet in beeld was. Het verhaal klopt dus met het lied.

Toch was dit geen bijzonderheid. Ook niet in Rhenen. Onechte kinderen kwamen veelvuldig voor, gedwongen huwelijken nog meer, en een echtverbintenis tussen partners van verschillende sociale afkomst was ook niet iets waar de goegemeente van wakker lag.

Waarom dan toch deze ophef? De verkoop van het lied verliep overigens als een trein. Binnen een week waren er meer dan veertig exemplaren verkocht in Achterberg. De prijs was 4 duiten of ook wel een stuiver. De prijs lag dus niet vast. Catharina wist in haar verhoor te melden dat ze zoveel vroeg als "*ik krijgen kon*". Omdat er in een stuiver acht duiten gingen, kostte het Nieuwe Lied dus een halve tot een hele stuiver. Een prijs die ook voor de arbeiders van Achterberg wel te betalen was.

Op het verkopen en zingen van deze zogenaamde *zedenedervende* liederen stonden, volgens plakaten van het land, zelfs lijfstraffen. De beide zangeressen wisten dan ook niet hoe snel ze Jan Krijnen de schuld moesten geven.

Daarop werd Jan Janse Krijnen verhoord. Hij was 47 jaar oud en ontkende alles. Ook dat hij de zangeressen een maand eerder het lied had gegeven met de opmerking: *Daar is een Liedje, geeft dat in druk, daar kundge veel geld mede winnen*. Behalve dat hij ontkende hun dit te hebben gegeven, zei hij ook niet te weten wie het geschreven had. Het handschrift kende hij niet. Omdat ze bij Jan Krijnen logeerden, en wellicht ook om het werk van justitie te traineren, kwamen

ze in een tweede verhoor ook op de proppen met de namen van Cornelis van Veldhuizen en Cornelis Krijnen, de broer van Jan. Cornelis was de 30-jarige zoon van Cornelis van Veldhuizen en Gerritje Cornelisz van den Born. Hij werd op 26 oktober 1777 in Rhenen gedoopt en overleed daar op 9 januari 1855. Cornelis Krijnen is gedoopt te Rhenen op 3 februari 1777. Zijn broer Jan is daar gedoopt op 19 april 1761. Beiden zijn in Rhenen overleden op respectievelijk 25 juni 1843 en 31 december 1827. Hun ouders waren Jan Arissen' en Teuntje Jans.

In het verhoor van 21 november 1807 ontkenen de beide Cornelissen ook alles. Nee, zij wisten niet wie het geschreven had en kenden ook het handschrift niet. Ja, ze hadden al wel gehoord dat het liedje gezongen was in het dorp. Ontkennen daarvan zou ook niet geloofwaardig zijn. Als er al meer dan veertig exemplaren verkocht waren, was het niet voor te stellen dat deze beide mannen er nog niet van gehoord hadden.

Justitie van Rhenen stond voor de ondankbare taak om na deze waarheidvinding een vonnis te vellen. Of het ooit hiervan gekomen is, melden de bronnen niet.

Tot slot kunnen we nog gissen naar het motief van deze mannen om hun vrouwelijke plaatsgenote zo aan de poëtische schandpaal te nagelen. Het ligt voor de hand dat de drie mannen, voor wie deze zaak met een sisser afliep, eerder een blauwtje hebben gelopen. Dat lijkt te blijken uit het vierde couplet (zie vetgedrukte tekst op pagina 5).

De boerenzonen van Achterberg liet zij in het stof bijten. Onmogelijk konden die verkroppen dat nu zo'n arme arbeider er met deze mooie meid vandoor ging. Helaas vertellen de bronnen ons niet of de prille verstoring van het huwelijksgeluk invloed heeft gehad op het verdere verloop ervan. Mogelijk hebben de roze wolken de zwarte weer verdreven.

1) Het oud-archief van Rhenen bevat duizenden rechtszaken. In het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost-Utrecht (RHC ZOU) in Wijk bij Duurstede wordt nog 37 strekkende meter van dit materiaal bewaard. Deze zaak is te vinden in arch.nr. 66, inv.nr. 279A-1.

2) Jan Arissen is een zoon van Arien Krijnen. Hier zien we dus, en dat is met vele andere voorbeelden ook aan te tonen, dat niet Napoleon in 1811 de achternamen invoerde, maar dat de bevolking er inmiddels zelf ook aan toe was.

Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

De huizen ‘Op de Trappen’ en ‘Trappenborch’

Henk P. Deys, Ad J. de Jong en Just M. Vlak

In de rubriek ‘Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners’ willen we dit keer twee huizen aan de Herenstraat te Rhenen behandelen met namen als Op de Trappen en Trappenborch. Het betreft hier mogelijk de oudste stenen huizen in de binnenstad na de stadswording. Voorts is vooral de naam Trappenborch interessant omdat het misschien ooit een versterkt huis is geweest.

Nader onderzoek heeft opgeleverd dat er aan de Herenstraat twee verschillende huizen gestaan hebben met ‘Trap’ in de naam. In de kerkrekeningen van begin 16^e eeuw wordt eveneens melding gemaakt van een huis Trappenborch, echter, dit huis blijkt bij het rooster van het kerkhofrond de Cunerakerk in de buurt van het Oude Raadhuis te hebben gestaan en dus niet aan de Herenstraat. Van Iterson suggereerde een halve eeuw geleden in zijn boek ‘De Stad Rhenen’ dat het hier een en hetzelfde huis betreft aan de Herenstraat, namelijk Trappenborch, dat vlakbij de Muntstraat heeft gestaan en in 1940 geheel door beschietingen is verwoest. Zijn stelling leek weliswaar aannemelijk, maar blijkt toch niet juist te zijn. Er blijken namelijk twee verschillende huizen aan de Herenstraat te zijn geweest met een dergelijke naam.

Het huis ‘Op de Trappen’/‘Trappenborch’ Herenstraat No.76 (fotocollectie H.P. Deys)

VOORGESCHIEDENIS

Het boek van Prof. Dr. W. van Iterson uit 1963, *De Stad Rhenen*, kan beschouwd worden als het standaardwerk over de geschiedenis van de stad Rhenen met een schat aan bronvermeldingen die een belangrijke leidraad zijn voor onderzoekers van de geschiedenis van Rhenen. Gezien de gedegenheid van zijn werk en zijn reputatie als historicus en jurist worden zijn stellingen veelal ongewijzigd overgenomen in latere publicaties. Zoals hierna zal blijken dient men ook bij het refereren naar Van Iterson voorzichtig te zijn.

Er stond tot 1904 in de Herenstraat, als het derde huis ten westen van de hoek van de Muntstraat, een aanzienlijk huis met trappen ervoor en met een kelder met kruisgewelf, deels boven straatniveau. Een en ander deed denken aan de bouwvorm van een oorspronkelijk middeleeuws ‘stenen huis’. Van Iterson behandelt in zijn boek vier complexen tinsgoederen die er ooit binnen de stad Rhenen waren, met als bezitters de Van Hemerts, Freyses, de graaf van Bentheim en de Vogelers. De tinsgoederen van deze vier groepen hadden oorspronkelijk behoord tot de curtis (hof) Rijnwijk en zouden nog verder terug te herleiden zijn tot de eigendommen van de

abdij Deutz bij Keulen. Echter, deze vier groepen omvatten niet alle tinsgoederen in de stad, welke onder de hof Rijnwijk hadden geressorteerd. Er was nog een restant, dat tot deze hof was blijven behoren en dat maakte in de late middeleeuwen deel uit van de domeinen van het vorstendom Gelre. Deze laatste tinsgoederen binnen de stadsmuren van Rhenen zijn samen met andere hertogelijke tinsgoederen, in de 16^e eeuw toegekomen aan de graven van Bergh (’s-Heerenberg), hetgeen verklaart dat zich in het archief van het huis Bergh enkele archivalia bevinden betreffende de hof te Rijnwijk. In een tinsregister uit de 16^e eeuw wordt daarbij melding gemaakt van drie stenen huizen in de Rhenense binnenstad.

Ten aanzien van de tinsgoederen van het huis Bergh te Rhenen refereert Van Iterson naar een gerechtelijke akte van 12 februari 1677. Hierin is sprake van de publieke verkoop van *‘de huysinge, staande en gelegen in de Lange Heerestraet alhier, genaempt gemeenlijck ‘het Huys op de Trappen’, met een schonen hof daarachter gelegen, daar oostw. Gerrit van Hoeven, westw. Lucas Beeck, noortw. de stadswall en zuytw. de voors. straat naast ende alomme gehuyst ende gelegen sijn, ... sijnde thinsgoet van den heere grave tho Bergen op den jaarlycxen*

thins van enige weynige penningen sonder de quantiteit daervan pertinent te weeten'. Er is hier dus sprake van een geringe jaarlijkse tins (of tijns), verschuldigd aan de graaf van Bergh, maar waarvan in de vergetelheid geraakt was hoeveel deze precies bedroeg.

Echter daarna wordt Van Iterson voorbarig met zijn conclusie dat de ligging van bovengenoemd perceel kan worden vastgesteld met behulp van een gerechtelijke akte van 23 februari 1708. Het wordt hier omschreven als *'de Huijsinge op de Trappen cum annexis van de erfgenamen van de heer borgermeester Vonck van Lienden, ... ten suijsden de Herestraet en ten noorden de Muntstraat'*.

Hij constateert terecht een discrepantie in de beschrijving van de ligging en vervolgt:

'In 1677 liep het erf dus door tot aan de stadswal, terwijl het in 1708 ten noorden grensde aan de Muntstraat. Voor dit huis moet blijkens zijn benaming een opvallend hoge trap hebben gelegen. Het enige huis, dat aldaar daarvoor in aanmerking komt is het perceel, dat op de kadastrale kaart der stad Rhenen van 1820 voorkomt als Sectie F, nrs. 378 (huis), 379 (tuin) en 384 (schuur aan de Muntstraat). Het huis met als huisnummer 76 had een diepte van 32 meter. Het grondperceel was dus in 1677 groter geweest omdat het toen aan de stadswal grensde. In de tuin aan de Muntstraat was dus na 1708 een schuur gebouwd'.

Hier echter gaat Van Iterson in de fout; immers, als hij de

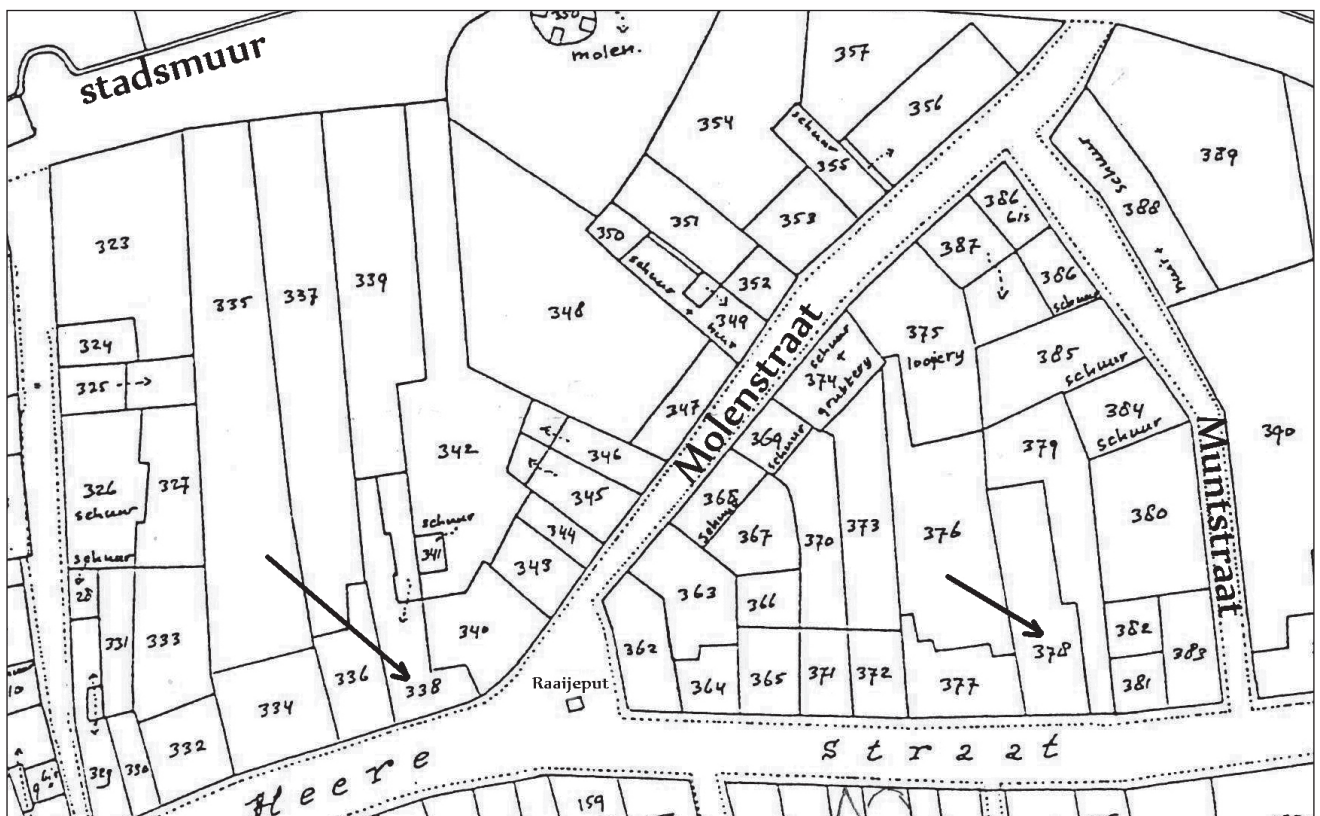
haardstedengelden had geraadpleegd had hij kunnen zien dat ten tijde van de akte van 1677 de percelen van Gerrit van Hoeven en Lucas Beek, zich ten oosten en westen bevonden van een groot huis, later ook wel het Nieuwe Logement geheten. Dit huis stond vlakbij de hoek van de Molenstraat met in 1830 als huisnummer 50 en kadastraal nummer F 338. Verwarrend is dat ook dit huis in de gerechtelijke stukken wel 'Op de Trappen' wordt genoemd.

Had Van Iterson tevens de 16^e eeuwse kaart van Van Deventer geraadpleegd, dan had hij gezien dat het perceel, horend bij kadastraal nummer F 378, nooit door had kunnen lopen tot aan de stadswal, omdat er toen al een Molenstraat en een Muntstraat waren. Bij het perceel kadastraal nummer F 338 was dit wel het geval.

Zijn verdere conclusie dat het 'Trappenborch' dat in de 16^e eeuw genoemd werd in de kerkrekeningen, hetzelfde is als het huis 'Op de Trappen' of 'Trappenborch' bij de Muntstraat is ook onvoldoende onderbouwd. Immers, dit stond bij het rooster van het kerkhof van de Cunerakerk. Dit was vermoedelijk een ijzeren rooster dat bij de ingang van het kerkhof was aangebracht om te voorkomen dat bijvoorbeeld loslopende varkens het kerkhof op konden gaan. Ook wordt in bijgeloof wel beweerd dat roosters voor kerkhoven tevens voorkwamen dat de duivel het kerkhof opging; immers, 'die liep ook op hoeven'.

In dit artikel gaan we nader in op de geschiedenis van de twee

De twee huizen 'Op de Trappen' met kadastrale nummers F 338 en 378; situatie voor de vernietiging in 1940

huizen 'Op de Trappen' en 'Trappenborch' aan de noordzijde van de Herenstraat met als oorspronkelijke huisnummers 50 en 76. De ligging ervan is weergegeven op een kaartje in het boek van W. van Iterson *De Stad Rhenen*. Over een huis met de naam 'Trappenborch' bij de Markt zal in een later stadium apart worden gepubliceerd en loopt nog nader onderzoek.

kon doen als raadhuis. Kennelijk heeft ook na 1415 dit huis nog een tijd de naam 'raethuis' behouden.

Van Iterson benadrukt verder dat men op moet passen als er sprake is van een 'stadhuis'. Een dergelijke benaming kon namelijk ook slaan op huizen die in bezit waren of kwamen van de stad, zoals het huis in vroeger tijd 'Poelenstein' ge-

De ravage in de Rhenense binnenstad na de beschietingen in de meidagen van 1940

I. Het huis 'Op de Trappen', 'Het Nieuwe Logement' of 'Met de Hoge Stoop' - Herenstraat No. 50, Kadastraal nummer F 338

In zijn boek *De Stad Rhenen* stelt Van Iterson dat er ooit te Rhenen een tweede 'Raadhuis' moet zijn geweest. Zo vond hij een akte van 29 november 1521 waarin sprake is van een losrente gaande *'uyt een husinge ende hofstat mit allen hoiren toebehoeren, so die van auts gelegen is binnen Rienen, daer oestwert naest leyt die stat raethuys, zuutwet die Langestraet (lees: Herenstraat), westwert Jan van der Wey, noerdwert strekkende ter statmuert wert'*.

Van Iterson geeft als verklaring dat bij de stadsbrand van 1400 het raadhuis aan de Markt afgebrand was en dat het tot 1415 geduurd had voordat de stad weer een raadhuis aan de Markt had. Waarschijnlijk had de stad zich toen genoodzaakt gezien in die tussentijd een ander huis te kopen, dat tijdelijk dienst

heten en de predikantswoning (pastorie) bij de Bergpoort.

Nader onderzoek heeft opgeleverd dat het tijdelijke raadhuis met tuin op de kadastrale kaart van 1820 (1832) is aangegeven als Sectie F, nummers 338 (huis) en 339 (tuin). Dit huis had inderdaad een tuin die doorliep tot aan de stadswal (veelal de 'hoge wal' genoemd).

Dit huis werd in latere transportaktes ook wel het huis 'Op de Trappen staende bij de Raijput' genoemd. Zoals hierboven aangegeven ging Van Iterson er ten onrechte van uit dat dit huis hetzelfde was als 'Trappenborch', dat ook in de Herenstraat stond, maar verder oostwaarts, in de buurt van de Muntstraat. De geschiedenis van dit huis komt later aan de orde bij II.

De 'Raijput' (put met raderen) was een put die midden op het kruispunt van de Herenstraat/Molenstraat stond.

Familiewapens met schuinbalken van Alidt Jansdr. de Bruijn en haar broer Cornelis Jansz van Oudewater, commandeur van de Ridderlijke Deutsche Orde te Rhenen; de adelaar is het wapen van de familie Beijer (uit heraldische collectie A.J. de Jong)

Inmiddels hebben we de eigenaren en bewoners van het huis 'Op de Trappen' kunnen traceren vanaf de 16^e eeuw tot 1940, toen het pand door beschietingen in de meidagen van 1940 verloren is gegaan.

Vanaf de middeleeuwen waren er vier groepen percelen in de Rhenense binnenstad tijnsgoederen die ooit behoord hadden tot de curtis Rijnwijk en terug te voeren zijn tot voormalig eigendom in de vroege middeleeuwen van de abdij Deutz bij Keulen. Bezitters waren de graaf van Bentheim en de families Van Hemert, Freyse en Vogeler.

Er was echter nog een restant van tijnsgoederen binnen de stadsmuren van Rhenen dat tot deze hof was blijven behoren en die als zodanig deel uit maakten van de domeinen van het vorstendom Gelre.

Deze tijnsgoederen waren gering in aantal en zijn samen met andere hertogelijke tijnsgoederen in de 16^e eeuw terecht gekomen bij de graven van Bergh ('s-Heerenberg). Enkele archivalia van de hof van Rijnwijk bevinden zich nog in het archief van het huis Bergh, waaronder een 16^e eeuws tijnsboekje. Hierin wordt naast drie stenen huizen tevens een tijnsplichtig perceel genoemd, dat blijkt toe te behoren aan een *Meyster Gerryt Bock* en *Henrick Lijster plach te wesen*. Hiervoor moesten jaarlijks *v schillinge* betaald worden. Zoals boven gemeld wist men zich in 1677 niet meer te herinneren

hoeveel dit precies was.

De oudst bekende eigenaar in de 16^e eeuw van het perceel, met hierop het latere huis Op de Trappen, blijkt een Mr Gerrit Hermansz Bock te zijn; deze wordt op 19 augustus genoemd als zijnde gehuwd met Henricxken Beyer(s). De familie Beyer was een vooraanstaande familie in Rhenen, verwant aan families als Lijster en Van Harn. Hij wordt in 1564 genoemd als organist in de Cunerakerk. De vermelding in het tijnsregister van het huis Bergh, *Henrick Lijster plach te wesen*, zou erop kunnen duiden dat zijn echtgenote Beyer mogelijk een erfgename was van deze Henrick Lijster.

Het orgel in de Cunerakerk anno 1638 afgebeeld op een schilderij van Bartholomeus van Bassen (fotocollectie H.P. Deys)

Een prominente Beyer was Adriaen Henricksz Beyer, uit Rhenen afkomstig en begraven in het Duitse Huis te Utrecht, die trouwde met Alidt Jansdr de Bruyn. Uit de nalatenschap van dit echtpaar is de Stichting 'Beyerscameren' te Utrecht voortgekomen. Hiervan bestaat een omvangrijk archief dat bij Het Utrechts Archief bewaard wordt. Deze Alidt Jansdr. de Bruijn was afkomstig uit Oudewater. Haar broer Cornelis Jansz van Oudewater was commandeur (ca. 1550-1578) van de Ridderlijke Duitse Orde te Rhenen.

Hun familiewapens (schuinbalken) zijn te vinden op wapentekeningen en op Cornelis' graf, beschreven door Arnout van Buchell. Hun wapen wijkt af van dat van de te Rhenen voorkomende familie De Bruijn, die net als de familie Beijer, een adelaar als wapen voerde.

Van de uit Rhenen afkomstige Adriaen Beijer is bekend dat zijn moeder Mechteld Gerritsdr. van Toern was; hij overleed in 1596; zijn vrouw Alidt Jansdr. de Bruijn overleed te Utrecht in 1588.

Het perceel aan de Herenstraat waarop later het huis Op de Trappen (het Nieuwe Logement) stond, met als kadastrale nummers in 1832 F 338/339, was zoals hierboven aangegeven in de 16^e eeuw en later dus tijnsplichtig aan het huis Bergh. Het huis Op de Trappen werd in latere transporten aangegeven als staande bij de 'Raijput', de put die onderaan de Molenstraat heeft gestaan.

Op dit perceel stond kennelijk een 'schuur' waarvoor jaarlijks aan het Gasthuis een zogenaamde 'uijtgang' (grond of huisrente) van 6 stuivers betaald moest worden. Dit maakt het mogelijk de eigenaren over de tijd te kunnen vervolgen. Het bedrag van 6 stuivers veranderde namelijk de komende eeuwen niet.

Hieronder volgt een opsomming van eigenaren van het perceel waarop gedurende eeuwen een huis en een schuur hebben gestaan. Er waren kennelijk meerdere instanties die er rechten op konden doen gelden en er jaarlijks een rente ('uijtgang') uit trokken. Zo ontving het Gasthuis jaarlijks een rente van 6 stuivers (aanvankelijk schellingen). Dit is daarom interessant omdat vanaf midden 16^e eeuw de meeste rekeningen van het Gasthuis en de Cunerakerk in het Oud Archief van Rhenen bewaard zijn gebleven. Het jaarlijks af te dragen bedrag veranderde niet in de tijd en werd vaak niet afgekocht, zodat de eigenaren via de plaats in de rekeningen en het rentebedrag goed te traceren zijn.

Wat betreft de Gasthuisrekeningen beginnen we in 1570 met de geïnde huisrente (van huizen en schuren) door de 'cameraer' Willem Vastrick van 'den groten en cleijnen gasthuisen binnen ende den Melaetenhuijse buyten bij Rienen'.

Er waren toen dus meerdere gasthuizen. Er is echter nog een oudere gasthuisrekening over de jaren 1547/8 bewaard

gebleven, maar er is (nog) geen aansluiting hiermee gevonden.

IN DE 16^E EEUW 1556

In een akte van 29 november 1521 is er sprake van een 'stat raethuis' aan de noordzijde van de Langestraet (Herenstraat) 'noerdwert strekkende ter statmuer wert'. Het

is niet duidelijk of dit toen nog echt een raadhuis was of dat men het nog steeds zo noemde omdat het huis misschien tijdelijk ooit als raadhuis had gefunctioneerd nadat het raadhuis aan de Markt in 1400 was afgebrand.

Zegel van organist Mr. Gerrit (Hermansz) Bock anno 1554 (heraldische collectie A.J. de Jong)

Het huis en een schuur daarachter stonden klaarblijkelijk op grond die tijnsplichtig was (met een jaarlijkse grondrente) aan de Graaf van Bergh en het Gasthuis.

Zoals hierboven reeds aangegeven wordt in een 16^e eeuws tijnsregister van het huis Bergh Meyster Gerrit Bock genoemd met een tijns van v schellingen met de opmerking 'Henrick Lijster plach te wesen'.

Op 27-7-1556 dragen Willem van Harn en Katrijna Lijsters een huis aan de noordkant van de Heerenstraat op aan de Stad Rhenen die het voorts weer doorgaf aan Mr. Gerrit Bock en Henricxken Beijers. De akte was opgesteld met betrekking tot een jaarlijkse 'belasting'-plicht van 1 brasbenning (1 en ¼ stuiver) of 5 Brabantse oorten (een oort was ¼ stuiver waard). Deze ging hierbij over van Willem van Harn op Gerrit Bock. We lijken hier te maken te hebben met een voortvloeiende uit oude leen- en rechtsverhoudingen die terug gaan tot de stadswording van Rhenen en de tweeherigheid van de Stad Rhenen, die er bestaan heeft in de middeleeuwen. Katrijna Lijsters, echtgenote van Willem Gerritsz van Harn, blijkt een dochter te zijn van bovengenoemde Henrick Lijster, waarmee de cirkel rond is. Zij heeft een broer Claes Henricksz Lijster die waard in De Sleutel was.

In 1566 wordt Gerrit Bock genoemd met zijn huis aan de noordkant van de Herenstraat. De families Lijster en Beijer waren aan elkaar verwant, zoals blijkt uit nalatenschappen van de familie Lijster, waarbij Gerrit Bock en Henricxken Beijers als mede-erfgenamen worden genoemd.

1570-1582 Mr. Gerrit Bock betaalt aan het Gasthuis jaarlijks een rente van 6 schellingen voor zijn schuur (soms staat er 'huis' doorgestreept) en erf bij de 'hoichwal' (hoge wal) gelegen. Het perceel liep tot aan de hoge wal (latere

Grafsteen van de familie Verweij in de Cunerakerk anno 1648 (heraldische collectie A.J. de Jong)

het orgel in de Cunerakerk dat door de enige Nederlandse paus, Adrianus VI, aan deze kerk was geschonken. Volgens de kerkrekeningen ontving hij daarvoor jaarlijks een traktement van 44 gulden. Op speciaal verzoek kreeg hij later 50 pond (gulden) te ontvangen in 3 termijnen.

Mr. Gerrit Bock overleed op 1-7-1581 en in 1584 worden zijn weduwe en erfgenamen genoemd als eigenaren van het huis.

1582-1592 De bovengenoemde jaarrente van 6 stuivers wordt betaald door de erfgenamen van Mr. Gerrit Bock. Ook hier weer soms 'huijs' doorgestreept en vervangen door 'schuer'. In de rekening van 1592 vinden we het volgende: *De erfgenamen van Mr. Gerrit Bock beth. ses stuiver van een jaer renthen gaende vuyt harer schuyrstede ende erve gelegen aen de hoichwall verschenen petri als voor 1591 daeromme hier dieselve vj ss* (stuivers).

1592-1604 De jaarrente van 6 stuivers van het Gasthuis wordt in deze periode betaald door Willem Gerritsz Bock, de zoon van Mr. Gerrit Bock. Er is hier sprake van *een schuer en erve bij de hoichwall gelegen en tussen 1600 en 1604 vuyt die plaets daer sijn schuer gestaen heeft bij de Molenwerff*. De schuur op het achterterrein is er kennelijk niet meer maar er moet nog wel de grondrente van 6 stuivers aan het Gasthuis betaald worden. Willem Gerritsz Bock was waard in de herberg St. Anthonis en wordt in 1604 tevens genoemd als lid van het kleermakersgilde. Hij was gehuwd met Jannichgen Jansdr., in 1608 genoemd als zijn weduwe. Mr. Barrewout Often, chirurgijn, en Jacob Verweij treden dan op als mombers (voogden) over de onmondige kinderen van Willem Gerritsz Bock; deze was toen dus al overleden. De herberg St. Anthonis ging later De Bock heten. Deze

Molenberg). Mr. Gerrit (Hermansz) Bock, organist, wordt in 1554 genoemd met zijn vrouw Henricxken Beyers met betrekking tot de verkoop van een stukje land ten zuiden van de Melatenkamp buiten de Westpoort. Hij bespeelde vermoedelijk

ging in 1618 van de erfgenamen Bock over op Jacob Verweij, die gehuwd was met Neeltge Gerritsdr. Bock. Dit echtpaar wordt nog in 1654 genoemd. De familie Verweij had tevens in een schuur een (ros) oliemolen, De Bock genoemd.

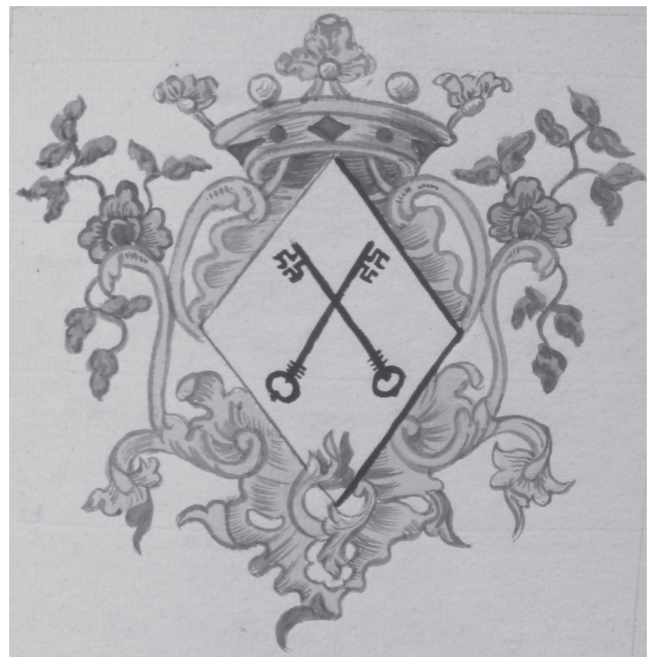
IN DE 17^E EEUW

1605-1632 In deze periode komen wij Mr. Barrewout (ook wel Barwolt, Barwert, Berbert, of Barber genoemd) van Ogten (Often) van Hillensum weer tegen. Deze was chirurg en gehuwd met Geertruyt Gerrit Bockendr., een andere dochter van de organist Mr. Gerrit Bock. Tot 1610 is er net als in de vorige periode sprake van *dije plaets daer sijn schuijr gestaen heeft bij den molenwerf*. Daarna heet het weer *sijn schuyr*; de schuur is dan kennelijk weer opgebouwd. In 1628 worden Mr. Berwerdt Often van Hillensum, chirurgijn, en zijn vrouw Geertruyt Gerritsdr. Bock genoemd als eigenaren van het huis met erf strekkende van de Herenstraat tot aan de stadswal.

Voor de volledigheid willen we hier nog vermelden dat er een vierde kind van Mr. Gerrit Bock is geweest, Gerritgen Bock Gerritsdr.; deze was gehuwd met Cornelis Hermansz de Veer, zoon van Herman Cornelisz de Veer en Bartgen Jeriphaesdochter. De naam De Veer hield verband met het feit dat zij pachters waren van het oude veer buiten de Westpoort. De familie 'De Veer' bezat een voor die tijd kapitaal huis (2000 gulden) naast de herberg De Sleutel(s) aan de zuidkant van de Herenstraat (tegenover de Servetstraat).

1633-1700 In deze periode komt een Joffrou of Jo^e (jonkvrouwe) van Braeckel nadrukkelijk in beeld voor de jaarlijkse betaling van 6 stuivers aan het Gasthuis. Eerst is er nog sprake

Familiewapen van Aletta Klerck uit 'Genealogia Klerckiana'; de ruitvorm geeft aan dat zij ongehuwd was (fotocollectie H.P. Deys)

van een 'schuur' maar vanaf 1637 heet het alleen nog maar 'wt (uit) haer huys'. Via 'Juffr. Voncken' wordt dit uiteindelijk Juffr. Aletta Clerck en haar erfgenamen *uijt haer hujs in de Lange Heerestraet gecomen van Juffr. van Braeckel*.

In de 17^e eeuw kunnen we de huiseigenaren en bewoners over de jaren goed volgen via de 'haardstedengelden'-koghieren. Het haardstedengeld was een gewestelijke belasting, die jaarlijks afgedragen moest worden. Daarnaast moest er ook familiegeld betaald worden; de registers hiervan geven tevens waardevolle informatie over de bewoners en gezinsamenstelling.

Bij het niet betalen van gewestelijke belastingen was men onverbiddelijk; dan werd het huis geveild.

In het haardstedengeld kohier uit 1665 wordt een huis 'Op de Trappen' vermeld, waar voor zes haardsteden tesamen 12 gulden per jaar moest worden afgedragen.

Eigenaren van dit huis zijn dan de erfgenamen van de familie Bartius; *bruijcker en aenuijser* is dan secretaris Mr. Frederick Klerck. Deze familie Bartius blijkt uit Maastricht te komen. Op 12-2-1677 wordt dit huis Op de Trappen pu-

zij was een halfzuster van secretaris en syndicus van de stad Rhenen, Frederick Klerck.

IN DE 18^E EEUW

1700-1709 De erfgenamen van Aletta Klerck verkopen het huis Op de Trappen aan de Veenendaalse brouwer Justus (of Joost) Steck, gehuwd met Johanna Keijser. Dit huis blijkt in 1709 in huur bewoond door de weduwen Bol en Van Tiel. De eigenaar woont er zelf dus niet.

1709-1793 Volgens een tweetal aktes van 7-5-1709 en 10-5-1709 transporteren Justus Steck en Juffr. Johanna Keijser het huis Op de Trappen bij de Raijput aan Johan van Deventer, oud-burgemeester en raad van de Stad Rhenen, en diens echtgenote Juffr. Margaretha van Wijck. Het huis staat in de Lange Heerestraet, gesitueerd OW de erfgenamen van Gerrit van Hoeven, ZW genoemde straat, WW Jan van Middeldorp en NW de stadswal. Er is een hiaat in de haardstedengelden registers. Vanaf 1720 is de eigenaar en bewoner van het huis secretaris van Deventer, in de periode 1754-1760 de weduwe van de heer secretaris Van Deventer en daarna, tot

1793, de kinderen van de heer secretaris Van Deventer.

In het huis ten oosten ernaast blijken de eigenaren en bewoners in deze periode veelal smeden te zijn, zoals achtereenvolgens Gerrit van Hoeven, Antonij van Beugholt, Gerrit van Fa(a)sen en Willem van Egteld. In 1793 is dan eigenaar de weduwe van Willem van Egteld en de gebruiker (bewoner) de smid Roelof van de Weert (Weerd). Roelof van de Weert, zoon van Roelof van de Weert en Rijkeland Hendriks, was uit Ingen afkomstig en trouwde 1-8-1790 met Mechteltje van Eghteld (Egteld), ged. Rhenen 25-12-1770, overl. Rhenen 18-9-1851, dochter van Willem van Egtelt (Echtelt) en Jacobjen (Japikje)

Lubbers Diesmers (Diessemers). Smid Willem van Eghtelt (Egtelt) was afkomstig uit Bodegraven en Japikje Lubbers van Diessemers uit Doornspijk.

Het huis van deze smeden, ten oosten naast het huis Op de Trappen, komt later nog nader aan de orde.

Op 24-8-1797 transporteren de weledele heer Huijbert Jan van Deventer en vrouwe Jacoba Menso, echtelieden, aan Jan Slok en Hartog Raphael Hijmans 1/5 gedeelte van een 'huizinge, hov en erve' binnen deze stad staande aan de Herenstraat, gesitueerd OW de weduwe van Willem van Eghteld, WW Hartog Raphael Heijmans, NW de stadswal en ZW gemelde straat. Het huis is dan nog steeds belast met een 'jaarlijkse uitgang' van 6 stuivers aan het Gast en Weeshuis.

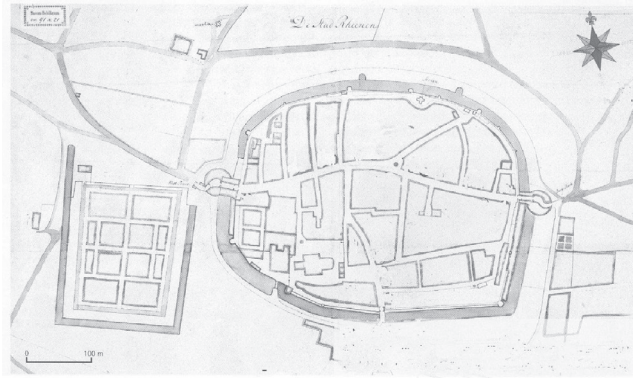
Huijbert Jan van Deventer, ged. Rhenen 6-7-1743, was

Familiewapen Van Deventer en zegel Johannes van Deventer anno 1700 (heraldische collectie A.J. de Jong)

blijkelijk verkocht voor 1060 gulden. Koper is genoemde Mr. Frederick Klerck. Bij deze verkoop wordt de ligging nader gespecificeerd en wordt tevens melding gemaakt van de tijnspllicht aan de *Heere Graeve tho Bergen* en de 6 stuivers die jaarlijks aan het Gasthuis betaald moeten worden. In een akte van 23-11-1683 staat vermeld dat Juffr. Aletta Klerck dan eigenaar is van dit huis Op de Trappen 'bij de Raijput'. Eigenaar van het huis ernaast aan de oostkant in de Molenstraat is dan Peterken Jans, weduwe en boedelhoudster van Gerrit van Hoeven zaliger. Onmiskenbaar is dit huis, Op de Trappen genoemd, een ander dan het huis Trappenborch (hier komen we later op terug) bij de Muntstraat.

Uiteindelijk komt het huis in handen van Aletta Klerck, ged. Rhenen 20-11-1653, overl. Rhenen 4-6-1700, ongehuwde dochter van Gerard Klerck en Frederica Vonck van Lienden;

Kaart van de Koningstuin midden 18^e eeuw met westelijk ernaast gelegen het Oude Veerhuis (coll. Bodel Nijenhuis). Rechts een luchtfoto van de opgraving van het Oude Veerhuis in januari 1985

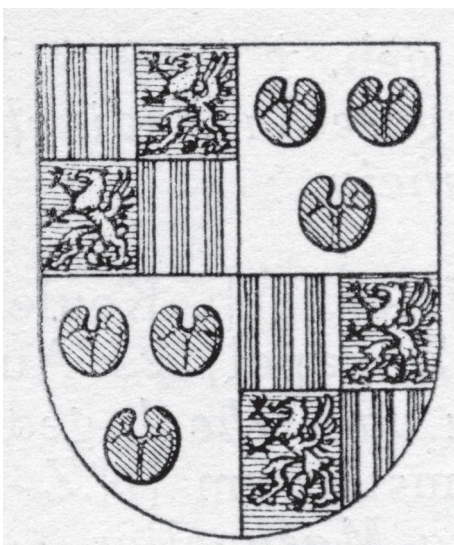
een zoon van Jan Adriaan van Deventer en Sara Menso, die op 16-6-1737 te Rhenen trouwden. De familie Van Deventer heeft dus het huis Op de Trappen een groot deel van de 18^e eeuw in haar bezit gehad.

IN DE 19^e EEUW

Op 14-7-1801 transporteren Hartog Raphael Hijmans en Rebecca Godschalk Hijmans ten behoeve van Jan Slok, publiek aanklager, en Juffr. Neeltje Johanna Vink de helft van een huizinge etc. aan de Heerenstraat, gesitueerd OW de weduwe van Willem van Egteld, WW de kopers, NW de stadswal en ZW gemelde straat.

Twee dagen daarna op 16-7-1801 transporteren burger Jan Slok, algemene aanklager deser stad, en Juffr. Neeltje Johanna Vink ten behoeve van de juffrouwen Jenneke van

Familiewapen Van der Meer van Kuffeler (fotocoll. J.M. Vlak)

Vastrik, weduwe van Pieter Stevens en Johanna van Vastrik een huizinge in de Heerenstraat, gesitueerd zoals hierboven aangegeven.

De gezusters Jenneke van Vastrik, ged. Rhenen 19-4-1741, en Johanna van Vastrik, ged. Rhenen 25-12-1746, wa-

ren dochters van Johannes van Vastrik en Neeltje de Kat. Johannes van Vastrik was herbergier en pachter van het oude Rhenense veer buiten de Westpoort. Hij bezat ook het veerhuis, waarvan de middeleeuwse fundamenten in de 80-er jaren van de vorige eeuw zijn opgegraven.

Jenneke (van) Vastrik trouwde te Rhenen 15-5-1774 met Pieter Stevens. Het huis Op de Trappen ging later Het Nieuwe Logement heten. Er werden verkopeningen en veilingen gehouden, die daarvoor veelal plaatsvonden in de herberg De Koning van Denemarken. Jenneke Vastrik overleed te Rhenen op 17-2-1816 in haar huis No. 50, Het Nieuwe Logement dus.

Volgens een notariële akte van 3 mei 1843 verkocht logementhoudster Neeltje Stevens voor 2100 gulden een huis, plaats en tuin aan de Heerenstraat, gesitueerd OW de erven van Roelof van de Weerd, WW Jacob Levie van Brink, NW de stadswal en ZW gemelde Bovenstraat (de Heerenstraat dus) aan Jacob Charles Anne van der Meer van Kuffeler (1818-1895), ontvanger der registratie, een soort belasting ambtenaar. Huis en plaats hebben kadastraal nummer F 338 en de tuin F 339. Nog steeds blijkt de 'jaarlijkse uitgang' aan het Gasthuis van 6 stuivers te bestaan; het bedrag was vanaf de middeleeuwen hetzelfde gebleven. Neeltje Stevens (patroniem van haar vader is dus eigennaam geworden) wordt erfgename genoemd van haar moeder Jenneke van Vastrik, in leven weduwe van Pieter Stevens, voor de ene helft en de wederhelft van haar tante Johanna van Vastrik conform een testament uit 1817. Het perceel is genummerd Heerenstraat 50 (oude nummering). Neeltje Stevens was dus de universele erfgename van de gezusters Vastrik en was waarschijnlijk tot 1843 de uitbaatster van het logement.

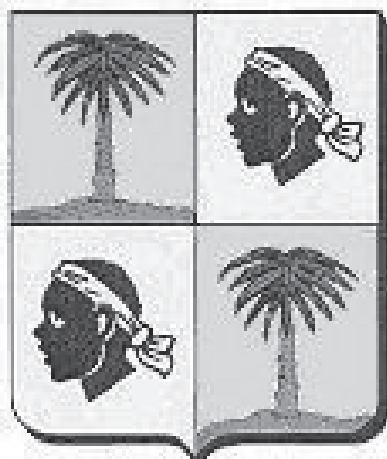

Compilatie van de hoofdbewoners van het 'Huis met de Hoge Stoep' tussen 1843 en 1865; linksboven: J.C.A. van der Meer van Kuffeler; rechtsboven: eerste vrouw Jenny van Alphen; linksonder: tweede vrouw Ida Weldijk met dochter Vrouwtje Cornelia (1860-1934); rechtsonder: derde vrouw Charlotte Weldijk (privécollectie)

(diaken en ouderling) van de Hervormde Gemeente en later ook raadslid en wethouder van de gemeente Rhenen. In 1853 richtte hij samen met de gebroeders Ruijs de tabaksplantage Willem III op Remmerden op, die hij leidde tot eind 1865. (Deys, 1996; Vlak, 2008). Hij voerde ook de titel Heer van Limmen. (Vlak, 2013).

Jacob Charles Anne van der Meer van Kuffeler kocht dus het huis 'Met de Trappen' ook wel genoemd 'Het Huis met den Hooge Stoep' om er in te gaan wonen met zijn eerste vrouw Johanna (Jenny) van Alphen (1815-1843) waarmee hij op 23-11-1842 in Gouda was gehuwd. Daarmee veranderde de bestemming van het pand van logement tot woonhuis. Jenny overleed een jaar later in het kraambed kort na de geboorte van hun zoon Jacques Anne Francois (1843-1917) in november 1843. De moeder van Jacob, Vrouwtje Cornelia Weldyk (1790-1869), kwam begin 1844 vanuit Gouda met vier van haar kinderen Paulina Quirina Henriëtta (1821-1884), Jacob Weldijk (1823-1890), Jacoba Hildegonda Elisabeth (1825-1913) en Pieter Frederik (1826-1871) naar Rhenen en ging inwonen in het huis 'Met de Trappen' om voor de familie te zorgen.

In 1847 huwde Jacob met zijn nicht Ida Eleonora Catharina Jacoba Maria Weldyk en zij kregen twee kinderen, Vrouwtje Cornelia (1860-1934) en Charlotte Gijsbertina Cornelia (1866-1909). Zijn moeder Vrouwtje Cornelia verhuisde in 1847 met haar dochters naar een bovenappartement aan de Herenstraat 3 om bij haar twee andere zonen, Jacob Weldyk (1823-1890) en Pieter Frederik (1826-1871) te gaan wonen.

Familiewapen Tielenius Kruythoff en zegels van Gerardus Cornelius Johannes Tielenius Kruythoff (1833-1891) en Elias Tielenius Kruythoff (1798-1877) op testamenten te Rhenen uit 1864 en 1877 (heraldische collectie A.J. de Jong). N.B. verschil in type boom.

Jacob Charles Anne van der Meer van Kuffeler was in 1842 aangesteld als ontvanger der registratie van het Kanton Rhenen, waar ook Veenendaal en Amerongen onder vielen, d.w.z. hij was verantwoordelijk voor de inning en controle van belastingen op notariële akten en transacties o.a. bij notaris Louis Libert te Rhenen. Hij was lid van de kerkenraad

De drie gebroeders Van der Meer van Kuffeler dreven daar gezamenlijk een tabakshandel, later meer bekend onder de naam La Mercatura (geliquideerd in 1915). Vanaf 1846 schreef Vrouwtje Cornelia een dagboek over de wederwaardigheden van de familie, een rijke bron van informatie over het leven in Rhenen in het midden van de 19e eeuw.

1. C.L. van Heijst
 2. G.H. Fieren
 3. J.A. de Lussanet de la Sablonière
 4. W.C.G.S. Hölzenspies

Fotocompilatie van latere bewoners van het 'Huis met de Hoge Stoep' (fotocollectie H.P. Deys)

De oudere zuster van Ida, Charlotte Gijsbertina Cornelia (1825-1906), woonde sinds het huwelijk van haar zus met Jacob ook in het huis 'Met de Trappen' en zij werd na het overlijden van Ida in 1869 zijn derde vrouw. Uit gemeentelijke administratie blijkt dat er ook bedienden inwoonden, zoals Cornelis Jansen (huisknecht, geb. 1829), Cornelia Baars

Voorraanzicht van het 'Huis met de Hoge Stoep' toen er een bank in gevestigd was (prentenbriefkaartcollectie H.P. Deys)

(dienstbode, 1829-1900), Francijntje van der Grift (dienstbode, 1824-1853), Jan Hendrik Jonkhans (koetsier, 1828-1904) en Hendrika Rijksen (dienstbode, 1828-1866). Uit die tijd is nog het bureau van J.C.A. van der Meer van Kuffeler bewaard gebleven

Familiewapen van Heijst (uit Nederlands Patriciaat 1938)

Op 2 maart 1865 werd het huis 'met de trappen' van J.C.A. van de Meer van Kuffeler geveild en voor 5500 gulden gekocht door Gerardus Cornelis Johannes Tielenius Kruijthoff (1833-1891), ook ontvanger der registratie. Hij was later met de familie Van der Meer van Kuffeler verbonden via het huwelijk van zijn dochter Geertruida Maria (1847-1928) met een neef van J.C.A. van de Meer van Kuffeler, Jacques Anne Francois Weldijk (1850-onbekend), wijnhandelaar te Rhenen en zoon van Jacob Weldijk.

Na de familie Van der Meer van Kuffeler was in de periode 1865-1898 de familie Tielenius Kruijthoff eigenaar van het huis. Ds. Theodorus Kruijthoff trouwde in 1689 met Agneta Tielenius, d.v. Ds. Petrus Tielenius. Hun zoon Willem Abraham, in de vijfde generatie, werd opgevoed door zijn oom Johannes Tielenius, een broer van zijn moeder Agneta Tielenius. Deze Johannes was de laatste naamdrager ('mansoir') van de familie Tielenius en om de naam toch te laten voortbestaan werd de naam Tielenius aan Kruijthoff toegevoegd.

Eigenaar van het huis te Rhenen is Gerardus Cornelis Johannes Tielenius Kruijthoff (1833-1891), commissionair in effecten, z.v. Elias Tielenius Kruijthoff (1798-1877) en Leonora Ida Hoeuft (1792-1855); hij tr. Rhenen 2-9-1859 met Hendrina Catharina Sandbrink (1831-1868), d.v. Jacobus Gerardus Sandbrink en Deliana Dedrica Roelofs (zie Oud Rhenen september 2013, blz. 26-29). Hij trouwt na haar overlijden te Rhenen 21-10-1869 met Doecilia Amelia Charlotta Dina Kraal, geb. Groningen 30-11-1843 als dochter van Willem Kraal en Adelaide Innocensia Felhoen.

In het archief van notaris Mos te Rhenen bevindt zich het geopende holografische (eigenhandig geschreven)

Vooraanzicht van 'Hotel-Pension van Minnen' met middel rechts de raderput onderaan de Molenstraat (fotocollectie H.P. Deys)

testament uit 1877 van vader Elias Tielenius Kruythoff, waarbij deze zijn dochter Leonora Eliza Tielenius Kruythoff (1832-1893) onterft; zij was 30-7-1868 te Rhenen gehuwd met Gerhard Jacob Roghair (1833-1906), die in de periode 1871-1882 burgemeester te Rhenen was. Dit huwelijk is kinderloos gebleven.

In de periode 1898-1918 zijn de eigenaren D.L. Leccius de

Cornelis Fieren (1849-1918) (fotocollectie H.P. Deys)

Ridder en P.H. van Rijn; bewoners zijn in die periode de families De Lussanet de la Sablonière en Hölzenspies. Laatstgenoemde was dassenfabrikant te Rhenen. Daarna woont er het gezin van de uit Wijk bij Duurstede afkomstige bankdirecteur mr Carel Lodewijk van Heijst, die getrouwd was met Adamina Petronella Geertruida Agnes van Peski.

Het huis 'Op de Trappen' of 'Met de Trap(pen)/ Hoge Stoep' is een tijd lang het 'Hotel-pension en café-res-

taurant Van Minnen' geweest.

Dit hotel was genoemd naar een Pieter van Minnen, wiens weduwe Everdina Rijka de Vos tevens pachtster en 'buf-fethoudster' van de stationsrestaurant van het H.IJ.S.M.-treinstation van Rhenen was. Zij woonde in het stationsgebouw en kreeg in 1891 een vergunning voor de kleinhandel in sterke drank voor de 'wachtkamers der 2^e en 3de klasse en op de perrons van bedoeld station aan de lijn Amersfoort-Kesteren'. Pieter van Minnen, geb. Amersfoort 8-1-1850, overl. Amersfoort 15-1-1889, was een zoon van Heijmen van Minnen en Johanna van Wolfswinkel. Hij tr. Utrecht 5-4-1876 Everdina Rijka de Vos; zij was eveneens uit Amersfoort afkomstig en overleed 2-4-1926 te Groningen op 75-jarige leeftijd. Zij was een dochter van Cornelis de Vos en Barendina Gerarda van Doornik. Ook is er nog een kantoor van de 'Nationale Bankvereniging' gevestigd geweest in het huis 'Met de Trap(pen)' (zie onderstaande tabel).

De laatste eigenaar van de twee huizen, het voormalige Nieuwe Logement van de dames Vastrik, het huis 'Met de Trap(pen)' of 'Hoge Stoep', en het huis om de hoek ernaast aan het begin van de Molenstraat, voordat deze in 1940 totaal werden verwoest, was boekhandelaar Gijsbert Herman Fieren. Deze werd op 14 maart 1877 te Rhenen geboren als zoon van Cornelis van Fieren en Maria Cornelia van Voorthuizen; hij overleed in 1940. Hij was op 18 mei 1899 te Utrecht getrouwd met Anthonia Johanna van Daalen (1874-1940).

Cornelis Fieren, geb. Eck en Wiel 23-4-1849, overl. Rhenen 30-1-1918, was een bekende brievenbesteller en boekhandelaar te Rhenen. Hij was op 16-2-1876 te Rhenen getrouwd met Maria Cornelia van Voorthuizen (1876-1899).

Gijs(bert) Fieren had later in het huis om de hoek een boekwinkel en sigarenwinkel. Aan de winkel hing een uithangbord ('schilderij') met prentbriefkaarten met stadgezichten van Rhenen; hiervoor was in 1903 vergunning aangevraagd. Hij adverteerde in die tijd als volgt: 'Tabak- en sigarenmagazijn, grote sortering sigaretten, tabak- en sigarenpijpen, de nieuwe Lindberghpijpen (gezondheidssysteem)'.

In de meidagen 1940 van de Tweede Wereldoorlog werden beide 'Trappen'-panden volledig vernietigd. In en na de Tweede Wereldoorlog is het gebied ten oosten van het Postkantoor (dat was blijven staan) heringericht. Niet alle panden werden herbouwd. Zo is er een doorbraak gemaakt van de hoek Herenstraat/Molenstraat naar het Koningin Elisabethplantsoen toe, nu het Molenpad. Op de plaats van het huis 'Met de Ho(o)ge Stoep' kwam de woninginrichting winkel van G.A. Hoefsloot. Nu staat op die plek de HEMA. De raderput onderaan de Molenstraat met zijn fraaie gietijzeren opbouw was al voor de oorlog verhuisd naar het Koningin Elisabethplantsoen; deze werd in de vijftiger jaren afgebroken en als oud ijzer verkocht.

Op de Trappen - Nieuwe Logement- Huis met de Hoge Stoep

naam bewoner	beroep	naam eigenaar	adres	kadaster	datum bewoning	bijzonderheden
Stevens, Neeltje ongeh. Dochter van Jenneke Vastrik, zuster van Johanna. Neeltje woonde bij haar tante Johanna in en volgde haar op. Beiden zijn geboren in Rhenen	logementhoudster	N. Stevens legger 634	Heerenstraat 50	F338	1840	
Meer van Kuffeler, Jacob Charles Anne van der († 1895) geh. Met Ida Eleonora Catarina Jacoba Maria Weldijk († 1896)	ontvanger der Registratie en domeinen	J. v.d. Meer van Kuffeler (1843-1865) legger 843	Heerenstraat 58	F338	1843 - 1865	
Tielenius Kruijthoff, Gerardus Cornelis Johannes († 1891) geh. met 1. 1859 Sandbrink, Hendrica Catharina († 1868) 2. 1869 Kraal, Doucilia Amelia Charlotte Dina, vertrek 1893	commissionair in effecten, later ontvanger der dir. belastingen in Goor	(erven) G. Tielenius Kruijthoff (1865-1898) legger 1466, 2631, 2756	Heerenstraat 58	F338 > F600	1862 - - 1891	
de Lussanet de la Sablonière, Johan Anton geh. metHuguenin, Maria Jeannette Louise von	rijksontvanger administrateur	D.L. Leccius de Ridder P.H. van Rijn (1898-1917)leger 2817	Heerenstraat 58 > 85	F600	1899 - 1903	
Hölzenspies, Willem Christof George Sigismund geh. met Roskothén, Emilie Almine en 2 dochters	koopman (dassenfabrikant)	D.L. Leccius de Ridder P.H. van Rijn (1898-1917)leger 2817	Heerenstraat A 87 (?) > 65	F600	1911	
Hôtel-Pension Van Minnen, Café Restaurant	-	D.L. Leccius de Ridder P.H. van Rijn (1898-1917)leger 2817	Heerenstraat 65	F600	1911, 1912 ?	Over deze periode zijneen details te vinden
Nationale Bankvereniging	-	A.W. Rutgers legger 2556	Heerenstraat 65	F600	1918-1919	Over deze periode zijn geen details te vinden
Heijst, Carel Lodewijk van geh. met Peski, Adamina Petronella Geertruida Agnes	bankdirecteur	G.H. Fieren (1919-1940) legger 3638	Heerenstraat A 65 > 27	F600	1919	
Fieren, Gijsbert Herman geh. met Van Daalen, Anthonia Johanna	boekhandelaar	G.H. Fieren (1919-1940) legger 3638	Heerenstraat A 27	F600	1919-1940 1940 onteigening	De boekwinkel was Molenstraat A1. Later buurpand Heerenstraat A erbij gekocht

De bovenstaande tabel geeft een opsomming van eigenaren en bewoners van het huis 'Met de Trap' in de postkadastrale periode, na 1830, tot aan de totale verwoesting door beschietingen in 1940.

II. HET HUIS 'OP DE TRAPPEN' OF 'TRAPPENBORCH' – HERENSTRAAT NO. 76, KADASTRAAL NUMMER F 378

Uit het begin van de 20^e eeuw zijn er foto's bewaard gebleven van een statig huis aan de noordzijde van de Herenstraat, huisnummer 76, het derde huis ten westen van de westhoek Muntstraat/Herenstraat. Het huis had een monumentale trap naar de voordeur en aan de oostkant van het huis was er een hek dat toegang gaf tot de tuin, geflankeerd door ornamenten met leeuw-tjes als schildhouder die hoogst waarschijnlijk afkomstig waren van het in 1812 afgebroken Koningshuis.

Het huis werd in de 19^e eeuw onder andere bewoond door de notarissen Libert en Mos.

In zijn boek *De Stad Rhenen* wijdt Prof. Dr. W. van Iterson de nodige pagina's aan dit huis dat in transportaktes 'Op de Trappen' of Trappenborch' wordt genoemd, hetgeen zoals we nu weten niet verward dient te worden met het huis 'Op de Trappen' dat op de plaats heeft gestaan van de huidige HEMA.

Zoals al aangegeven bevindt zich in het archief Bergh een opgave van tijnsgoederen uit de 16^e eeuw met als opschrift: *Thyns in den hoof tot Ran (d) wijk*. Deze vermeldt ondermeer drie stenen huizen te Rhenen. Over een ervan leest men: *Item Jan van Ryenen uut eynen stenhuse bynnen Ryenen, Johans van Westryenen placht toe te hoeren VI s. III d.* Van Iterson stelt dat dit het belangrijkste huis van de drie lijkt te zijn en dat dit het hierboven genoemde huis Trappenborch betreft.

Dit middeleeuwse 'stenen huis' zou wel eens een van de eerste huizen kunnen zijn geweest na de stadswording van Rhenen. Uit bouwtekeningen die horen bij een verbouwing van de gevel en het wegbreken van de trap ervoor zien we dat de vorm van het huis inderdaad doet denken aan wat men in de middeleeuwen verstond onder een 'stenen huys ofte camer', namelijk in dit geval een kluis-kelder met kruisgewelf, deels boven straatniveau met, een trap buitenom naar de ingang van het woongedeelte.

Reden te meer om na te gaan wat er in de archieven nog te vinden is over de geschiedenis van dit huis.

Rechts de winkel van Gijsbert H. Fieren naast het 'Huis met de Hoge Stoep' (prentenbriefkaartcoll. H.P. Deys)

BEGIN 15^E EEUW EN 16^E EEUW

Als klopt dat Trappenborch een van de stenen huizen is die genoemd worden in het 16^e eeuwse tijnregister van het huis Bergh, dan hebben we hier te doen met een huis waarvan de ondergrond in de 16^e eeuw nog ressorteerde onder de curtis Rijnwijk, hetgeen wijst op tijnsgoederen die oorspronkelijk eigendom waren geweest van de abdij Deutz. In een landrentmeestersrekening over 1395-1396 vindt men onder het hoofd *'Renwiick tyns Martini'* (af te dragen op St. Maartensdag) ondermeer vermeld: *'Item Ghüsbert van Westeringen* (lees: Westrhenen) *uyten steenhuys binnen Rienen ende uyt I stuk lands opten Velde IIIg'*. In de rekening over 1396-1397 wordt hetzelfde huis omschreven als *'een steenhuys ende hofstede'*, waarbij Van Iterson de conclusie trekt dat dit 'hofstede' zou kunnen slaan op de tuin bij het huis. Het kan natuurlijk ook slaan op eerdergenoemd land 'opten Velde' (dit ligt in Achterberg).

In het archief van de Ridderlijke Duitse Orde bevinden zich enkele charters waarin een stenen huis van de Van Rhenens genoemd wordt. Dit huis echter stond ergens anders, namelijk vlakbij de Spijnderstoren en het Duitse Huis, in het zuidwestelijk gedeelte van de stad.

Zo lezen we in een charter uit 1400: *'...een deel van eenre hofstede die joffrou Hadewyge die Johans wijf van Renen was plach te wesen gelegen bynne Riene gelyc alst hierna gepaelt is inden yersten een deel van der selve hofsteden noertwert also naest dien here vanden duytschen huse voirsz streckende aende here erve ...Henric Scetters hof...'*, etc. en voorts in 1416 met betrekking tot de overdracht van dezelfde hofstede: *'...eenre hofstede die in voorsijde Johans van Ryenen plach te wesen streckende van der stenen camer die Johans van Ryenen plach te wesen also voert recht noertwerts aen die heren hofstede beneden duytschen huse en westwert van Roeloff Spynders hofstede die Henricx Schetter plach te wesen'*.

Deze 'stenen camer' van de Van Rhenens stond ongeveer tussen het Duitse Huis en de Spijnderstoren (genoemd naar de familie Spijnder, waar thans het Torenhuisje aan de Koningshof staat).

Het kan natuurlijk zijn dat de Van Rhenens twee stenen huizen (of 'camers') hadden binnen de muren van Rhenen, anders wordt hier toch een ander huis bedoeld dan het gezochte huis Trappenborch aan de Herenstraat in de buurt van de Muntstraat.

Voor de verdere geschiedenis van dit huis Trappenborch hoopten we natuurlijk dat er jaarlijkse rentes (uitgangen) betaald moesten worden aan de Cunerakerk of het Gasthuis; immers dan konden we misschien de bewonings-geschiedenis vanaf de 16^e eeuw eenvoudig achterhalen zoals bij het hierboven beschreven huis 'Op de Trappen'.

Overigens was daar de jaarlijkse tijns 'van wynige penningen', die men aan de Graaf van Bergh verschuldigd was, later in de vergetelheid geraakt. Als leden van de familie Van Rhenen eigenaar van het huis waren geweest zal men zelf geen tijnsverplichting hebben gehad, immers men was zelf tijnsheer en men zou later deze verplichtingen ongetwijfeld afgekocht hebben.

Hieronder volgt in chronologische volgorde wat we in de archieven tot nu toe hebben kunnen vinden over de bewoningsgeschiedenis van het huis Trappenborch aan de Herenstraat, niet te verwarren dus met het hiervoor behandelde huis 'Op de Trappen', dat eveneens aan de noordkant van de Herenstraat gestaan heeft.

17^e EEUW

In de 17^e eeuw blijkt het gezochte huis in bezit van de familie Vonck van Lienden. We lezen in een transportakte van 10 september 1661 dat het huis toen inderdaad 'Trappenborch' werd genoemd, namelijk: *'...seeckere huijsinge genaemt Trappenborch met schuer ende hoff'buyten de Rijnpoort sijnde erffpacht goet deser Stadt...'* Het huis wordt hier overgedragen voor Jo^r (jonker) Diderick Vonck van Lhienden en echtgenote Jo^e (jonkvrouw) Yda Casarius aan zijn broer Jo^r Johan Vonck van Lhienden en diens echtgenote Jo^e Magdalena van Rijswijk.

Bij het huis hoorde dus een hof die buiten de Rijnpoort lag. Na midden 16^e eeuw werd er buiten de Rijnpoort een hofdam aangelegd rond een tuinencomplex aan een zogenaamd 'petercelie straatje'. De tuinen werden in erfpacht door de stad uitgegeven. W.H. Strous hoopt binnenkort te

Luchtfoto van het huis 'Trappenborch' anno 1930; aan de achterkant van het voorste gedeelte van het huis is nog een trappevel zichtbaar (foto KLM; fotocoll. H.P. Deys)

publiceren over de geschiedenis van deze tuinen (hoven) bij de stadsmuur.

Jo^r Johan Vonck van Lienden was de oudste zoon van Jo^r Dirck Vonck van Lienden (zie later); de erfpacht van de ho-

ven ging over op de oudste zoon. Bij overlijden of verkoop moest men binnen een jaar de stad om een nieuwe erfpachtbrief verzoeken. Inderdaad bleek Johan Vonck van Lienden als oudste zoon de hof voor de verkoop van het huis al 1-1-1658 in erfpacht te hebben gekregen.

Diderick Vonck van Lienden had in Franeker gestudeerd en had in Friesland kennelijk een meisje Yda (Itgen) Ca(e)sarius leren kennen die uit Harlingen afkomstig was. Leden van de familie Caesarius behoorden tot het stadsbestuur van Harlingen.

Zij trouwden in 1657 te Franeker, met attestatie van Harlingen d.d. 3-5-1657; hij is dan juridisch student. Ze laten te Harlingen in ieder geval drie kinderen dopen, Dirck op 26-9-1658, Claeske op 27-7-1660 en Marta op 14-2-1662. Het gezin bleef in Friesland wonen en Diderick liet zich later voor gerechtelijke zaken, zoals voor het gerecht van de Marsch met een procuratie afgegeven in 1665 te Harlingen, vertegenwoordigen door zijn broer Johan Vonck van Lienden.

Diderick en Johan Vonck van Lienden waren zonen van Dirck Vonck van Lienden, bugemeester, schepen en raad te Rhenen, en vermoedelijk Angela van Rhenen.

Een Jo^r Dirck Vonck van Lienden, wednr. van Angela van Rhenen, wonende in de Marsch, o.tr. Rhenen 21-3-1641, trouwde te Kesteren met Margarieta van Beeck, weduwe van Jan van Niendael, wonende te Rhenen. Angela van Rhenen was een dochter van Hubert van Rhenen en Anna van Lauwick.

Mogelijk waren de Vonck van Liendens via vererving uit de familie Van Rhenen aan het huis Trappenborch gekomen. Zo lezen we in een protocol van het gerecht van de Marsch uit 1707: *'Bekenne ick ondergeschreve voor en in naeme van den here luitenant-collonel Dirck Klerck, als tegenwoordigen eiggenaer van den Tollenburgh, uijt handen van den schout Rossendael secretaris der hooge heerlicheijd Marsche te hebben ontfangen op huijden elfoude leenbrieven van den Tollenburgh, een originele betekende acte van maaghescheijde, den 21^e januarii 1659 tussen de erfgenaemen van joncker Dirck Vonck van Lienden opgericht. En een bundel pampieren, rakende den tins van den here van Rhenen. Actum Marsch den 6^e julii 1707. G.v. Zwoll 1707.'*

Na enkele generaties Vonck van Liendens was Mr. Dirck Klerck dus heer van de Tollenburg in de Marsch geworden; de familie Klerck was tevens verwant aan de familie Vonck van Lienden. In de boedelpapieren van de nalatenschap van jonker Dirck Vonck van Lienden bevonden zich klaarblijkelijk ook documenten met betrekking tot de eigendommen en tijnsrechten van de familie Van Rhenen.

Diderick (Dirck) Klerck, heer van de Tollenburg, ged. Rhenen 23-7-1656, was een zoon van Gerard (Gerrit) Klerck die in 1630 trouwde met Aletta van Beeck en in 1649 met jonkvrouw Frederica Vonck van Lienden. Dirck Klerck was dus een zoon uit het tweede huwelijk.

Over de structuur van de familie Vonck van Lienden loopt

Familiewapen en persoonlijke attributen van Diderick (Dirck) Klerck (1656-1710) 'heer tot den Tollenburg' uit 'Genealogia Klerckiana' (fotocollectie H.P. Deys)

nader genealogisch onderzoek door Ph. van Dael te Rhenen.

Johan Vonck van Lienden, raad en burgemeester te Rhenen, geb. ca. 1625, overl. Rhenen 24-4-1704, o.tr. Rhenen 13-5-1660, tr. Veenendaal Magdalena van Rijswijk, overl. 3-6-1679.

18^e EEUW

Het blijkt dat er sprake is van twee huizen, het tweede en derde huis vanaf de westhoek van de Muntstraat, die in bezit zijn van de familie Vonck van Lienden. Het meest westelijk gelegen huis werd Trappenboch of Op de Trappen genoemd. Bij de huizen hoorde een schuur aan de Muntstraat, achter het peceel waarop het hoekhuis van de Muntstraat/ Herenstraat stond. Na het overlijden van burgemeester Johan Vonck van Lienden blijkt de familie verzuimd te hebben huis en haardsteden gelden te betalen over de periode 1697-1703 en worden de huizen gevorderd en verkocht blijkens een akte van 23 februari 1708. In deze akte wordt het meest westelijke huis 'Op de Trappen' genoemd. Ten westen daarvan zit Cornelis de Kuijper. Op de hoek van de Muntstraat zit dan burgemeester De Vael. Dit is Jan Aertsz de Vael, grutter en tevens burgemeester; hij was gehuwd met Elisabeth Beddis. Zijn dochter Josina de Vael trouwt met eveneens een

grutter, Johan van Hoeven, die later eigenaar van het huis op de hoek wordt.

Zijn dochter Catharina de Vael trouwt te Rhenen 15-6-1687 met bakker Adriaen Bolderman. Zij wonen in 1710 in een huis van Gijsbert van Issem tussen Trappenborch en het hoekhuis van Johan de Vael. Deze geeft op 26-6-1710 toestemming dat dit huis verbouwd wordt, dat tegen de gevel van zijn huis wordt 'aangetimmerd' en dat hij daar geen kosten van heeft.

Beide huizen zijn inmiddels namelijk in bezit gekomen van burgemeester Gijsbert van Issem, gehuwd met Johanna Hendriena Junius. Gijsbert van Issem was daarvoor burgemeester van Wageningen geweest en betrokken bij de Plooiërijen-perikelen aldaar. Hij werd dus nog steeds burgemeester genoemd, hoewel hij geen burgemeester te Rhenen is geweest. Een vriend van hem was Willem Adriaen Bouwensch, een vermogend man, die burgemeester van Arnhem was geweest en vanwege eveneens de Plooiërijen daar uit weggetrokken was en in Rhenen terecht kwam.

Volgens het lidmaten register van de Cunerakerk vertrokken Gijsbert van Issem en zijn vrouw in 1711 naar St. Geertruidenberg waar hij betrokken was bij het beheer van de goederen van de Oranjes.

Zij hielden de huizen te Rhenen echter aan tot 1731, maar ze werden door anderen bewoond ('gebruikt'). Zo woonden in Trappenborch ene N. Scherpink (vermoedelijk is dit Lodewijck Scharping) en na 1727 de weduwe Van Hardenbroek.

In het andere huis waren dat vanaf 1723 Jeroon van der Horst en na 1726 Huijbert van Varick.

De weduwe Van Hardenbroek is waarschijnlijk Florentina van Mathenese, douarië van Johan van Hardenbroek, die op 29 november 1729 te Rhenen overleed. Deze werd te Neerlangbroek begraven (zie artikel van Ad J. de Jong in Oud Rhenen mei 2012). In 1730 wordt voor een jaar N. Scherpink weer als 'gebruiker' genoemd.

Blijkens aktes van 9 en 10 oktober 1730 verkopen Johanna Hendrina Junius, weduwe van wijlen de heer Gijsbert van Issem, en haar zoon Johan van Issem, oud-schepen en brouwer in Geertruidenberg de beide huizen aan burgemeester Johan van Deventer. Deze wordt in de periode 1731-1742 genoemd als eigenaar en bewoner van het huis Trappenborch/Op de Trappen. Het andere huis wordt in die periode bewoond door respectievelijk Huijbert van Varick en Mathijs Jorissen.

Johan van Deventer trouwde te Rhenen eerst op 23-8-1705 met Adriana Suijck en vervolgens op 11-2-1731 te Rhenen met Alida Menso. Zij wordt in de periode 1744-1757 genoemd als eigenaar van het huis.

In de periode 1760-1770 is predikant Johan Rabo Metz de eigenaar; deze was 15-11-1733 te Rhenen getrouwd met Hendrina Menso. Zij lijken er zelf niet te wonen.

Na 1772 wordt zoon Adam Christiaan Metz genoemd als eigenaar van het huis Trappenborch en hij gaat er ook wonen.

De Muntstraat gezien in zuidelijke richting. Midden het Generaalshuis (F391), het hoekhuis Herenstraat/Muntstraat (zie Oud Rhenen 32 (2013) 3 19-32. Rechts op de foto de schuur in de Muntstraat die hoorde bij het huis Trappenborch (fotocoll. H.P. Deys)

Adam Christiaan Metz, ged. Rhenen 15-8-1736, Med. Dr., o.tr. Rhenen 7-6-1770, met attestatie d.d. 24-6-1770 naar Gorinchem, met Anna Maria van Gennip uit Gorinchem afkomstig.

Hij wordt in de periode 1772-1789 genoemd als eigenaar en bewoner en is in die periode achtereenvolgens raad en burgemeester van de stad Rhenen; na 1791 wordt zijn weduwe genoemd als eigenaar/bewoner.

PERIODE 19^e EEUW TOT 1940

Een dochter van predikant Johan Rabo Metz was Hendrina Sara Metz, ged. Rhenen 11-8-1734, o.tr. Rhenen 10-6-1769, tr. met attestatie d.d. 30-6-1769 te Overlangbroek met chirurgijn Frederik Hendrik Bronckhorst. Hendrina Sara Metz was eerder te Rhenen op 16-8-1758 getrouwd met Balthasar Constantijn Budding, ged. Rhenen 24-2-1727, z.v. Rutger Budding en Grietje van Helden.

Frederik Hendrik Bronckhorst wordt in 1785 genoemd als meester-chirurgijn en koopman in wijnen. In 1775 is hij eigenaar van een huis in de Lange Heerestraat. Chirurgijn Frederik Hendrik Bronckhorst wordt verder in de patentregisters van 1812/3 genoemd als 'een oud man en heeft bijna niets te doen'. Een zoon uit dit huwelijk was Frederik Hendrik Bronckhorst Jr., ged. Rhenen 21-5-1775, overl. te Rhenen op 20-7-1824 in het huis No. 76 (d.i. Trappenborch), tr. Groningen 24-3-1803 Martha Nalida Geertruida Brugma, ged. Groningen 6-7-1781, overl. Groningen 2-1-1807.

Frederik Hendrik Bronckhorst Jr. hertrouwt op 7-6-1809 voor het gerecht te Rhenen met Jannigje de Fluiter, ged. Veenendaal 16-6-1782, d.v. Hendrik de Fluiter (1754-1816) en Geertruij Jacobsen Achterberg (ca. 1758-1832). Frederik Hendrik Bronckhorst wordt in 1813 genoemd als gepensio-

neerd lieutenant. Uit het eerste huwelijk werd 16-5-1806 te Groningen een zoon geboren met de naam Dieter Brugma Bronckhorst, overl. in Semarang (Ned. Indië) 11-10-1865. Deze trouwde op 1-2-1843 te Pattie (Ned. Indië) met de 14-jarige Christiana Hermenie Josephine Fredericksdr (1828-1891). Zij kregen in Ned. Indië 9 kinderen (5 zoons, 4 dochters), allen Bronckhorst geteten.

Het perceel dat hoorde bij het huis Trappenborch liep achterlangs de percelen van de eerste twee huizen vanaf de hoek gerekend door tot aan de Muntstraat. Hierop werd een schuur gebouwd die in feite aan de Muntstraat stond. De weduwe van burgemeester Van Deventer had de schuur midden 18^e eeuw in haar bezit en via de familie Metz komt deze schuur bij een Frans J. Beek terecht die hem tussen 1805-1825 in bezit heeft. De schuur

blijft voorts horen bij het huis Trappenborch. Franciscus Johannes Beek was raad te Wageningen en getrouwd met Hendrika Anthonia Maria Metz, bij wie hij drie kinderen kreeg, waaronder Adam Christiaan Metz Beek.

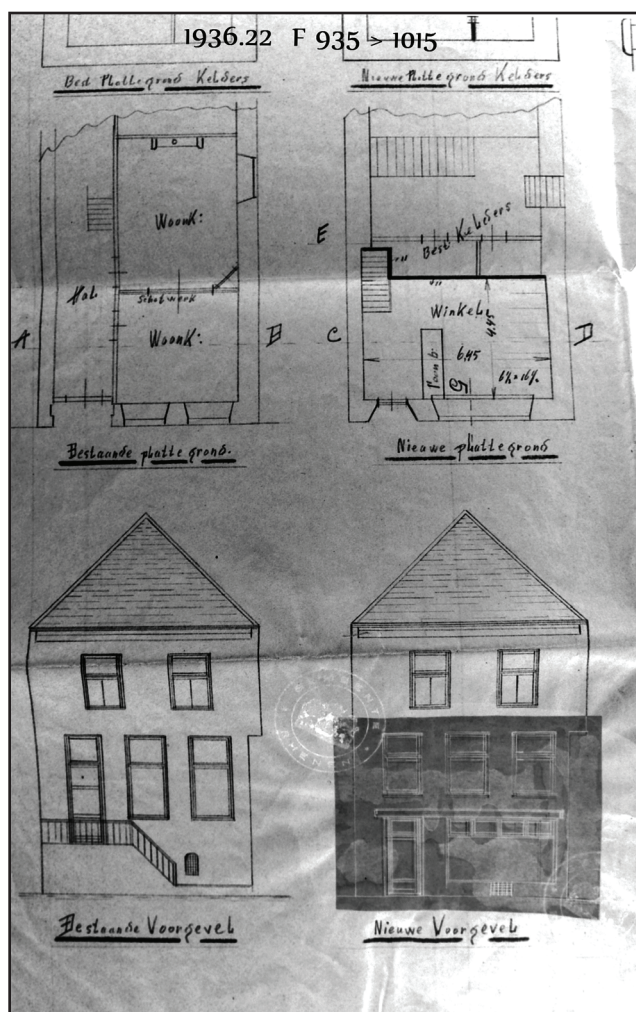
We zien ook hier het verschijnsel dat men in de 19^e eeuw in Rhenen wel eens probeerde een dubbelnaam te introduceren; we zagen dit ook bij Brugma Bronckhorst. Andere voorbeelden zijn Van den Bergh van Doesburgh (zie onder), Van Holst van Ingen en Leccius de Ridder. Bij Leccius de Ridder is dit uiteindelijk gelukt. Dit even terzijde.

Op 4-5-1824 verkoopt de familie Beek/Metz aan Dietert Brugma Bronckhorst, kantoorbediende, het huis Trappenborch. Dietert Brugma Bronckhorst koopt het huis voor 1320 gulden; bij de koop wordt hij geassisteerd door zijn vader en curator Frederik Hendrik Bronckhorst. Het huis er ten oosten naast, No. 77, is dan eigendom van Christina Leethuizen.

Op 24-12-1828 laat Roelof van Wees meester kleermaker te Tiel, gemachtigde van zijn huisvrouw Christina Leethuizen, dit huis veilen in het Nieuwe Logement. Koper is de leer-

Uitsnede van een wapenbord in het Oude Raadhuis met de wapens van Johan van Deventer Junior anno 1707 en Mr Huijbert van Deventer anno 1706 (heraldische collectie A.J. de Jong)

Bouwvergunning uit 1936, waarbij de stoeptrap werd verwijderd en waarbij de gevel aanzienlijk werd aangepast

looier Everardus van Doesburgh. De familie Van Doesburgh bezit hiermee alle percelen rondom Trappenborch via huizen en schuren met looikuipen.

Aan de andere kant, op No. 75, woont dan Everardus van Doesburg, leerlooier, factor en wagenaar van het vervoer in de stad. Hij gebruikte 15, later 17 looikuipen in de periode 1815-1845, daarna woonde er Gerrit Roelof van den Bergh van Doesburgh, aanvankelijk met 17 looikuipen en drie knechts tussen 1845-1852.

Op No. 76 woonden er in ieder geval tussen 1815-1817 de chirurgijn Frederik Hendrik Bronckhorst, zijn echtgenote Jannigje de Fluiter en tussen 1828-1830 ook zijn ongehuwde dochter, hoedemaakster en modegoedmaakster, Theodora Everharda Bronckhorst, ged. Rhenen 21-4-1811, overl. Rhenen 12-11-1831. Zij woonde toen bij haar moeder Jannigje de Fluiter, weduwe van Frederik Hendrik Bronckhorst, die in 1824 was overleden.

Volgens de volkstelling woonden in 1830 Jannigje de Fluiter met Dieter Brugma Bonckhorst, haar stiefzoon, en 6 kinderen

uit het huwelijk met Frederik Hendrik Bronckhorst op het adres Herenstraat No. 76.

Bij de instelling van het Kadaster in ons land in 1832 wordt Dieter Brugma Bronckhorst genoemd als eigenaar van het pand 'Op de Trappen/Trappenborch', kadastraal nummer F378.

Het pand werd verkocht aan notaris Ludovicus (Louis) Libert, 30-12-1828 gehuwd met Elisabeth de Gelder, de 15 jaar jongere dochter van de gepensioneerde ontvanger Wouter Albert de Gelder en Maria Elisabeth Laats (Laets).

Volgens de volkstelling van 1850 woonden op het adres Herenstraat No. 76 Louis Libert (62 jaar), notaris, zijn echtgenote Elisabeth de Gelder (47 jaar), een ongehuwde zoon Louis André Libert (20 jaar), kandidaat notaris, twee dochters Maria Elisabeth (18 jaar) en Pauline Louise (13 jaar), Wilhelmus de Gelder (35 jaar), ongehuwd, kandidaat notaris en Maria Cornelia Varseveld (53 jaar), ongehuwd, dienstmeid.

Louis Libert overlijdt 2-11-1868; hij was 3-3-1787 geboren te Culemborg als zoon van Andries Libert en Catharina Goffin. Na het overlijden van Libert gingen het notariaat en het pand over naar notaris Hellenus Jacob Gerard Mos, die ongehuwd bleef. Hij was notaris te Rhenen in de periode 1868-1897. De weduwe van zijn voorganger met kinderen en familieleden Libert/de Gelder bleven wonen in het pand, dat zij later van Mos erfden. Mos overleed 6-1-1902 op 72-jarige leeftijd; hij was te Heumen geboren. Mos had kennelijk geen nadere familie, die voor de erfenis in aanmerking kwam. Elisabeth de Gelder, geb. Limmel (soms staat er Lommel) ca. 1802/3, overleed 5-3-1889 op 86-jarige leeftijd te Rhenen.

Via E. van Ingen, die het pand kortstondig in bezit had, kwam het pand in 1904 in handen van Lambertus Otten, die eerst een bakkerij had enkele percelen westelijker gelegen, op Heerenstraat 33 (F371). Vóór Otten had Piet Stolp daar zijn bakkerij. Na Otten kwam daar de bakkerij van Marinus van Apeldoorn. Overigens, op de hoek met de Molenstraat stond ook al een bakkerij, die van Recter, later Koster (weer later Van der Mik, en daarna Van Toor).

Lambertus Otten was te Ede geboren op 29-4-1873 en was gehuwd met Rinske Annes Zonneveld, geb. Akkrum 30-6-1869. Afkomstig uit Ede vestigt hij zich in 1900 te Rhenen.

Na het verkrijgen van een hinderwetvergunning (een 'inrichting in de zin der veiligheidswet' in 1904 bouwde Otten op F1014 een brood- en banketbakkerij, waar hij tot aan de verwoesting in 1940 (met bakker Jansen) zijn bakkersbedrijf kon uitoefenen. Otten verbouwde het pand in 1904 zodanig, dat de toegang tot de tuin (zie op de foto, het hekwerk) dichtgebouwd werd (F1014). In 1936 werd bij een verbouwing de bekende hoge stoep afgebroken, de voorkamer moest zakken tot op ongeveer 25 cm boven de straatweg. Dit alles om plaats te maken voor een meer 'moderne' voorgevel met rechts een etalage en links een deur. Het is bij deze verbouwing, door J. Nieuwenhuis Jr. niet duidelijk waar de bakkerij gebleven is. Vanaf 1937 was hier in dit pand ook de

Enkele typen zegels gebruikt door notaris Louis Libert (1787-1868) met respectievelijk zijn initialen LL, het Rijkswapen en vermoedelijk zijn familiewapen, een gevleugeld paard (heraldische collectie A.J. de Jong)

kapperszaak van Johannes Veger gevestigd. Ook hiervan is niet duidelijk hoe de interne ruimtelijke verdeling heeft plaatsgevonden. In mei 1940 was de verwoesting van de binnenstad nagenoeg totaal.

Veger is in 1941 in Beusichem verdronken, een veldwachter deed aangifte van de vondst van het lichaam. Onbekend is onder welke omstandigheden hij verdronken is.

Na de venietiging door beschietingen in de meidagen van 1940 werden op de plek waar ooit het pand 'Op de Trappen/Trappenborch' had gestaan nieuwe winkels gebouwd met daarvoor arcades en kamers boven het trottoir.

SLOTWOORD/CONCLUSIE

Prof.Dr. W. van Iterson heeft met zijn boek *De Stad Rhenen* een grote bijdrage geleverd aan de geschiedenis van de Stad Rhenen. Voor dit boek, maar ook voor zijn proefschrift *De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht* (2 delen), heeft hij gigantisch veel archiefbronnen met betrekking tot Rhenen geraadpleegd. De vele voetnoten in beide werken vormen dan ook een belangrijke bron voor verder historisch onderzoek met betrekking tot Rhenen. Bij het onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van de huizen te Rhenen met namen als 'Op de Trappen' en

'Trappenborch' heeft Van Iterson aangenomen dat het hier één en hetzelfde huis betreft, ten westen van de Muntstraat. Deze veronderstelling blijkt dus bij nader onderzoek niet juist te zijn. Er waren in ieder geval twee verschillende huizen aan de noordzijde van de Herenstraat die in 17e en 18e eeuwse archiefbronnen 'Op de Trappen' werden genoemd.

Graag willen we langs deze weg in het bijzonder Philip van Dael te Rhenen en Hans van der Heiden te Linschoten bedanken voor hun bijdragen aan dit artikel. Van Dael doet genealogisch onderzoek aan de familie Vonck van Lienden, voornamelijk vóór 1650, en Van der Heiden attendeerde ons op voor ons relevante informatie die hij aantrof in voornamelijk notariële archieven.

BELANGRIJKSTE GERAADPLEEGDE BRONNEN

Algemeen

Informatie over de eigenaren van de beide huizen werden voornamelijk verkregen uit de gerechtelijke archieven (transporten, testamenten, boedelscheidingen e.d.) van de stad Rhenen (Toegang 66), het Oud Archief van Rhenen (Toegang 152), Bouw/Hinderwetvergunningen (Toegang 153) en de archieven van Rhenense notarissen, welke alle ter inzage zijn in het Regionaal Historisch Centrum Zuid Oost

Zegels gebruikt door (candidaat) notaris H.J.G. Mos (ca.1830-1902) met familiewapen, de druiventrossen, en het rijkswapen (heraldische collectie A.J. de Jong)

Op de Tappen-/Trappenborch

Naam bewoner	beroep	naam eigenaar	adres	kadaster	datum bewoning	bijzonderheden
Fluiter, Jannigje de weduwe Frederik Hendrik Bronkhorst	-	Bronkhorst, Dietert Brugman c.s.	Heerenstraat A76	F378	1832 - ?	
Libert, Louis († 1886) geh. met Gelder, Elisabeth de	notaris	Libert, Louis	Heerenstraat A76>A 89	F378	? - 1868	In Bevolkingsregister, noch Kadaster staat een datum
Mos, Hellenus Jacob Gerard († 1902) ongeh. E. de Gelder, wed. Libert	notaris	Mos, H.J.G.	Heerenstraat A 89	F378>935	1869 - 1903	tuin erbij getrokken
Elisabeth de Gelder wed.	-	E. de Gelder	Heerenstraat A89	F935	1869 - 1903	Elisabeth is in 1905 naar haar geboorteplaats Montfoort vertrokken
Otten, Lambertus geh. met Zonneveld, Rinske Annes Inwonend: Zandleven, Jan Adam († 1923) geh. met Piebenga, Janke Piebes, Carbaat, Jan († 1925) ongeh.	broodbakker kunstschilder kunstschilder	Everardus van Ingen († 1923) 1903-1904 Otten, L. 1904-1940	Heerenstraat A79>A43	F1014	1900 - 1937	In 1904 aanbouw, in 1936 gevel veranderd en stoeptrap verwijderd
Veger, Johannes Theodorus Cornelis († 1941) geh. met Brugman, Francisca Johanna Jansen, Evert Gijsbert	kapper bakker	L. Otten (tot mei 1940)	Heerenstraat 43 Heerenstraat 45	F1014	1937-1940	Over de bakker Jansen zijn geen nadere gegevens te vinden

De bovenstaande tabel geeft een opsomming van eigenaren en bewoners van het huis "Trappenborch" in de postkadastrale periode, na 1830, tot aan de totale verwoesting door beschietingen in 1940.

Utrecht (RHC ZOU), te Wijk bij Duurstede. Voorts is veel informatie over eigenaren in de periode 1550-1800 te vinden in de rekeningen van de Cunerakerk en die van het Gasthuis, waaraan jaarlijks een bepaalde rente (een zogenaamde 'uitgang') betaald moest worden. Voorts waren belangrijke bronnen de haardsteden- en familiegedkohlieren. Daarnaast zijn de registers van volkstellingen, zoals die in 1830 en 1840 plaatsvonden, de Bevolkingsregisters van Rhenen en de Kadastrale Leggers belangrijke bronnen voor informatie over eigenaren en bewoners in de 19^e eeuw en daarna; deze zijn eveneens ter inzage bij het RHC ZOU te Wijk bij Duurstede. Vele gegevens zijn ook op de website www.oudrhenen.nl onder *Archief* te vinden. Voor waar men precies woonde in de Rhenense binnenstad zijn de aktes van de Burgerlijke Stand een interessante bron, omdat overlijdens-aangiftes meestal gedaan werden door naaste burens en omdat meestal het adres wordt vermeld waar men was overleden. Bij transport van een huis worden veelal de eigenaren van de eraan gelegen huizen of percelen genoemd. Uitgebreide genealogische informatie over de families Tielenius Kruythoff, Van der Meer van Kuffeler en Van Heijst is te vinden in Nederland's Patriciaat.

Het ontbreekt aan ruimte om uitvoerig alle geraadpleegde bronnen te vermelden; daarom hierbij een selectie.

OVERIGE BRONNEN

- W. van Iterson, *De Stad Rhenen* (Assen 1960)
- Geschiedenis van de Stad Rhenen* (Rhenen 2008)
- Een 16^e eeuwse tijnsregister aanwezig in het archief van het Huis Bergh te 's-Heerenbergh, Inv.No. 5655
- Over de architectuur van 'stenen huizen of kamers' in de middeleeuwen zie o.a.: P.N. Noomen, *De stinzen in middeleeuws Friesland en hun bewoners* (Hilversum Uitgeverij Verloren 2009)
- H.P. Deys, *Achter Berg en Rijn – Over boeren, burgers en buitenlui in Rhenen* (Rhenen 1981)
- A.J. de Jong en C.L. van Otterlo, *Genealogie en Heraldiek te Rhenen* (1996)
- Publicaties van W.H. Strous over de Elite van Rhenen in de 18^e en 19^e eeuw, o.a. in Oud Rhenen, het boek *Geschiedenis van Rhenen* en Oud Utrecht; hij werkt nu aan een publicatie over de tuinen en hoven rond de stadsmuren, erfpachtgoed van de Stad Rhenen
- C.L. van Otterlo en Ph.J. van Dael, *Historische reeks Rhenen Deel I en II – Lidmatenregister Rhenen 1654-1672 en Rhenense Geslachten*
- Genealogia Klerckiana*, een fraai 18^e eeuwse handschrift over de familie Klerck met vele gekleurde wapentekeningen met wapenkwartieren, zoals van de familie Vonck van Lienden (origineel Kaaps Archief Inv.No. 445, handschrift kopie bij RHC ZOU, Toegang 22, Inv. No. 307 en 308)
- J.P. de Blocq van Kuffeler, 2005, *History of the de Blocq van Kuffeler Family*, 50pp

Kunstschilder Jan Adam Zandleven (1868 - 1923) woonde met zijn vrouw Janke Piebes Piebenga in bij bakker Otten in het huis Trappenborch (fotocollectie H.P. Deys)

- H.P. Deys. 1996. *De geschiedenis van de Plantage Willem III te Rhenen*. Oud Rhenen 15 (1), p.3-14.
- J.M. Vlak, 2008. 'Roest of vuil in den tabak'. In: *Geschiedenis van Rhenen*, p.352-359.
- J.M. Vlak, 2013. *Een 'Heer van Limmen' in Rhenen*. Oud-Rhenen 32(2), p. 4-7.
- F.C. van der Meer van Kuffeler, *Stamboek van het Geslacht van Kuffeler* ('s-Gravenhage, juli 1952)
- H.P. Deys, *Jan Willem Lammers en het Stations Koffiehuis aan de Heerenstraat*, Oud Rhenen, september 2008, p. 36 e.v.
- C.J. Voortman, *Naar Rhenen en De Grebbe* (Rhenen 1890)
- A.J. de Jong en H.P. Rozema, *De Posthistorie van Rhenen, Elst en Veenendaal* (Rhenen 1989)
- Voor genealogische gegevens m.b.t. Rhenense geslachten vanaf de 17^e eeuw zie website: www.genealogiezuidoo-t utrecht.org
- Genealogische gegevens over de familie Vonck van Lienden op website: www.gertjanvonk.nl
- Genealogische gegevens over de families Menso en aange-trouwd zoals van Deventer, Metz, Bouwensch, etc. op website: www.menso.sc
- Kadastrale Atlas Provincie Utrecht 8, *Rhenen in 1832 – Grondgebruik en Eigendom Tekst* (Rhenen 2002)
- Adreslijst Rhenen anno 1950; zie www.oudrhenen.nl onder Archief Downloadbare Gegevens

De kanselbijbel in de Cunerakerk te Rhenen¹

Willem H. Strous

Na de restauratie van het oude doopvont in de Cunerakerk zocht Stichting Cuneragilde Rhenen een ander, nieuw doel voor de inkomsten uit stadswandelingen, torenbeklimmingen en zomermiddagopenstellingen van de Cunerakerk. In overleg met het College van Kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente Rhenen werd gekozen voor de kanselbijbel, die na bijna zeventig jaar gebruik dringend aan restauratie toe was. De rechter- of zo u wilt de linkerbenenboeken hebben veel te lijden gehad van het omslaan van de bladzijden en het terugbladeren. En misschien komt dit ook wel doordat predikanten er een gewoonte van maken (maakten) hun spiekbrieftje tussen de bladzijden te steken. Bij een vorige restauratie zijn niet de juiste koperen ornamenten aangebracht zodat die gebruikte onderdelen vervangen moesten worden. Kapotte bladzijden moesten worden hersteld en ontbrekende woorden bijgezocht uit 'reserve'-exemplaren. Ook de leren omslag was na zoveel jaren intensief gebruik beschadigd.

Ds. A. Graves van Willenswaard, van 1926 tot zijn emeritaat in 1943 predikant in de Cunerakerk

EERDERE RESTAURATIE

De vorige restauratie vond plaats in circa 1943/1944. Dat weten we omdat het College van Kerkvoogden, bestaande uit president-kerkvoogd ds. A. Graves van Willenswaard², secretaris G. Hooijer en penningmeester A. Kruidenier, in 1944 op het voorblad beschreef hoe de bijbel beschadigd geraakt was tijdens de kerkdakbrand op 3 september 1934 en de instorting van de gewelven in 1936. Met name de pilaar waar nu de kansel tegenaan staat, stortte geheel in.

In die tijd, de jaren '30 van de vorige eeuw, stond de kansel voor het oksaal met de dooptuin ervoor. De kerk was rond 1860 heringericht met de banken in een min of meer halfronde cirkel, gericht op kansel en koor. Boven het oksaal was het koor afgeschermd door een groot zwart gordijn om de energiekosten te drukken.

Bij de restauratie, die duurde van 1934 tot december 1949, werd de kerk ingericht zoals wij die nu kennen: de kansel tegen de noordoostelijke pilaar, waardoor de oorspronkelijke zichtlijn van west naar oost, vanaf de ingang onder de toren naar het koor, werd hersteld.

Bij de evacuatie van Rhenen op 22 oktober 1944 heeft Graves van Willenswaard de toen gerestaureerde bijbel in

veiligheid gebracht, zodat hij in juni 1945 als president-kerkvoogd een tweede mededeling in de bijbel kon schrijven: 'God geve, dat na niet langen tijd deze kanselbijbel in de nogmaals gerestaureerde Cunerakerk, een plaats zal vinden...'

HERKOMST ONBEKEND

De bijbel is in 1688 'in compagnie' gedrukt door Hendrick en Jacob Keur uit Dordrecht en Marcus Doornick uit Amsterdam. De toestemming voor het drukken aan (de gebroeders) Keur en Doornick wordt in 1682 gegeven door 'burgemeesters en regeerders' van Dordrecht, die daarvoor opdracht hadden gekregen van de Staten van Holland en

De kerkdakbrand van 3 september 1934

Het ovale drukkersmerk van de gebroeders Keur. Zij hebben dit merk overgenomen van Jacob Cornelis Braet, die in Dordrecht in de Breestraat werkzaam was van 1643-1665.

West-Friesland op 19 mei 1655. Of de bijbel ook in 1688 is aangeschaft is niet te achterhalen, want de notulen van de kerkenraad zijn pas vanaf 1734 bewaard gebleven. Deys heeft in 2000 geschreven dat na de aftocht van de Fransen in najaar 1673 door het stadsbestuur acht bijbels werden aangeschaft, waarop aan voor- en achterzijde het Rhenense stadswapen werd aangebracht³. Op onze bijbel staat geen stadswapen, dus moet deze bij een andere gelegenheid zijn gekocht (of geschonken?).

De te restaureren kanselbijbel

DE RESTAURATIE

Met de heer W.C. (Wim) van 't Zelfde aan de Lingedijk in Leerdam, bestuursvoorzitter van het Bijbelmuseum in Leerdam, werd in januari 2013 overeenstemming bereikt over de manier van restaureren en de daaraan verbonden kosten. Zijn kleinschalige museum heeft als doel het verantwoord bewaren en (doen) restaureren van beschadigde exemplaren en dit onderdeel van het kwetsbare Nederlands cultureel-religieus erfgoed te behouden en voor het publiek toegankelijk te maken. Een aanrader om er eens op bezoek te gaan; zie hun website www.statenbijbelmuseum.nl.

Het restaureren van een bijbel is een tijdrovend werk. Bladzijde voor bladzijde wordt bekeken of er een beschadiging is. Meestal is dat in de rechterbenedenhoek, waar de bladzijde wordt aangepakt om om te slaan. Er zijn meerdere manieren om te restaureren of te herstellen. Aanvezelen is een manier, maar is voor de bijbel niet geschikt omdat de bladzijde daarmee dikker wordt. Deze manier kan wel gebruikt worden voor losse papieren of boeken die niet, zoals een bijbel, worden gesloten met twee koperen sloten.

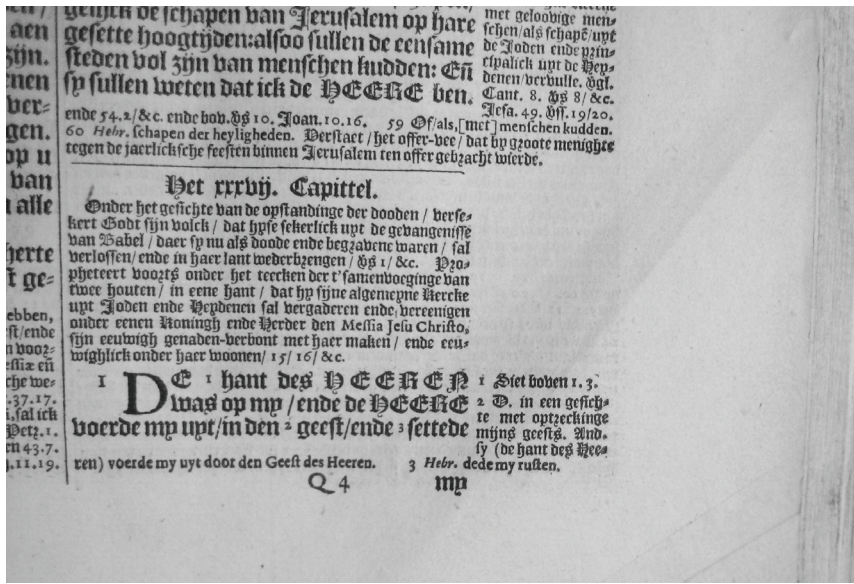
De restaurator van onze bijbel, Wim van 't Zelfde, snijdt het meestal gekartelde restant van de beschadigde hoek recht af en zoekt in zijn voorraadkist vol stukken en stukjes papier van oudere, 'gesloopte' bijbels naar een stukje met de juiste kleur en vooral dezelfde papierstructuur als van de rest van de bladzijde om daarmee de verdwenen hoek op te vullen. Een even groot stuk als het verdwenen stuk papier wordt met een strookje Chinees of Japans zijdepapier aan elkaar gelijmd, waarna met de strijkbout de lijm versmolten wordt en de herstelling praktisch onzichtbaar geworden is.

Door langdurig gebruik in een niet geklimatiseerde omgeving is de oorspronkelijke inhoud met de bijbelbladzijden 'uitgedijd'. De sloten zijn dan niet lang genoeg meer om de bijbel te sluiten, zodat deze moeten worden verlengd of vernieuwd. De restaurator maakt van de nog aanwezige goede onderdelen afdrukken in zogenaamd vormzand. De afdrukken van hoeken en sloten gaan dan naar een gietertij en de ruwe vormen van hoeken en sloten komen weer terug. Daarna moet er gevijld en geschuurd worden tot alles spiegelglad is en aan de boekband kan worden bevestigd.

Ook de rug moet dan nog worden aangepast. De traditionele manier hiervoor is dat de restaurator kleine koperen strips in de rugband aanbrengt, waardoor er meer ruimte ontstaat om de bijbel te kunnen sluiten.

DE KAARTEN

De drukkers Keur en Doornick hebben de bijbel versierd met een aantal kaar-

Een gerestaureerde hoek van een bladzijde

ten, verluchtigd met prachtige bijbelse taferelen, maar één van de kaarten ontbrak helaas. De heer Van 't Zelfde heeft echter een onvolledig exemplaar van dezelfde bijbeluitgave als die van onze kanselbijbel en dit onvolledige exemplaar gebruikt hij om andere exemplaren, die hij voor restauratie krijgt aangeboden, te completeren. De ontbrekende kaart in onze bijbel was aanwezig in zijn exemplaar en hij heeft deze bij de restauratie overgezet.

Men krijgt bewondering voor het vakmanschap waarmee de kaarten zijn getekend. Dit wordt in spiegelschrift gedaan en de teknaars/etsers moeten veel ervaring hebben gehad met dit priegelwerk. Tientallen namen staan er op de kaarten, zoals Galilea, Dode Zee, Meer van Galilea, de landen van de Moabieten, Amonieten en Hetieten, Phoenicië, Samaria, Ephraïm, de stammen Juda, Ruben, Simeon; ze

De linkerfoto toont de situatie tot 1934: de kansel voor het oksaal

worden allen genoemd in hoofdletters. De plaatsnamen zijn in kleine cursieve letters aangegeven. Wat opvalt en een teken is van de tijd waarin de bijbel werd gemaakt, is dat de steden en dorpen worden aangegeven met het symbool van een kerk! En op de Middellandse Zee zeilen schepen zoals wij ze kunnen zien op onze 17^e eeuwse zeegezichten.

GERESTAUREERD, EN NU?

De kanselbijbel van de Cunerakerk is op 25 juni 2013 teruggekomen, gerestaureerd en wel! Met dank aan de Stichting Cuneragilde Rhenen, die de kosten voor haar rekening heeft genomen.

De Protestantse Gemeente Gorinchem bezit vier Statenbijbels die zij ook in Leerdam hebben laten restaureren. De platen in hun bijbels hebben zij laten fotograferen, op groot formaat laten afdrukken en in de kerk opgehangen. Bovendien konden zij, dankzij een sponsoractie, een videopresentatie laten maken van de inhoud van de bijbels, die zij tijdens openstelling van hun kerk continu laten draaien en in een beveiligde vitrine tonen zij de bijbels.

Zou dat niet ook in Rhenen gerealiseerd kunnen worden?

VOETNOTEN

- 1) Dit artikel is een verkorte versie van het feuilleton 'De Kanselbijbel' dat tussen februari en juli 2013 in zeven afleveringen verscheen in het kerkblad 'Onderweg' van de Protestantse Gemeente Rhenen.
- 2) Na het overlijden van dr. R. Jesse in 1939, de eerste voorzitter en initiatiefnemer tot stichting van de Oudheidkamer Rhenen in 1907, werd ds. Graves van Willenswaard voorzitter van de Oudheidkamer, voorganger van onze HVOR.
- 3) Deys, H.P., 'Rhenen en het Rampjaar 1672', in: *Oud Rhenen* 19^e jrg, januari 2000, nr 1, p. 5-22

Alle afbeeldingen komen uit de collectie van Willem H. Strous te Rhenen.

Werkgroep Archeologie Rhenen (WAR) Jaarverslag 2013

INLEIDING

Sprak na een moeilijke periode de WAR zich in 2012 al in moedgevende bewoordingen uit, in 2013 gaan wij onverdroten verder met deze zonnige blik op de toekomst.

Op 24 september konden wij een groot aantal fraaie beelden tonen tijdens de avond van het Historisch Café. De boeiende film van WAR-lid Hans Gadellaa gaf een buitengewoon goed beeld van de bezigheden van ons kleine groepje.

CONTACTEN MET EDE

Al jaren heeft de WAR contacten met archeologisch Ede. In het verleden hielpen leden van onze werkgroep de gemeentelijke archeoloog van Ede of de door hem (later haar) ingehuurd professionele archeologische organisaties met opgravingen, vooral als er in Rhenen geen werkzaamheden te verwachten waren.

Op 19/04 van dit jaar woonden 2 van onze leden het zogenoemde Edese amateurarcheologenoverleg (een woord voor scrabble?) bij, een zeer zinnige bijeenkomst waarvoor we ook weer op 06/12 a.s. uitgenodigd zijn. Ook bij de opening van de tentoonstelling '100.000 jaar archeologie', een hommage aan het adres van de bekende, in Ede wonende amateurarcheoloog Ed Zuurdeeg, was de WAR vertegenwoordigd. Een van onze leden is tevens betrokken bij onderhoud en herstel van cultuurhistorische monumenten rond Ede zoals grafheuvels, celtic fields e.d.

EXCURSIES

De steile oosthelling van de Grebbeweg

Ook in het jaar 2013 zetten wij de reeks, meestal archeologisch getinte, uitstapjes voort. Voor het tripje op 8 mei hoefde de WAR niet ver.

Mede in verband met het aan te passen fietspad over de Grebbeberg was archeologisch onderzoek noodzakelijk, vooral ook vanwege de meidagen van 1940. Het archeologisch bureau dat de opgraving verrichtte had voor 8 mei, de laatste dag van de opgraving, belangstellenden uitgenodigd voor een uitgebreid vondstverslag. De vele aanwezigen, waaronder uiteraard de WAR, werden bij dit verhaal uit de eerste hand zeker niet teleurgesteld.

Huis Bergh

Op 8 augustus bezocht de WAR 's-Heerenberg om het grote kasteel aldaar ook eens van binnen te verkennen. Deze eeuwenoude sterkte is al heel lang bezit van een familie van zogeheten Twentse textielbaronnen, van wie een lid een ongewoon grote liefde voor middeleeuwse geschriften had, zodat van tijd tot tijd een werkelijk unieke expositie georganiseerd wordt.

18^E ARCHEOLOGISCHE CONTACTDAG

Op 5 oktober toog de volledige WAR naar De Bilt vanwege de achttiende keer dat de amateurarcheologen van de provincie Utrecht samenkwamen. De 17 voorafgaande

Archeodagen, die op één na alle onder leiding van de helaas overleden Ton van Rooijen stonden, werden door Marianne Visser en Alexander van de Bunt, de archeologische vertegenwoordigers van LEU (Landschap Erfgoed Utrecht) tot ons grote genoegen voortgezet. Als gebruikelijk 's morgens een aantal lezingen, natuurlijk deels over De Bilt, dit jaar de gemeente die ons op een voortreffelijke wijze ontving.

Het verslag van Ton van Bommel over de inbreng van amateurs bij het verzamelen en verzorgen van vooral Romeinse vondsten onder vaak barre weersomstandigheden rond het fort Fectio (Vechten) sprak ons aan.

De lezing van archeoloog Peter de Boer was voor de WAR vooral van belang vanwege het feit dat we in de pauze een belangrijk contact legden met deze professional van de Omgevingsdienst regio Utrecht, die een rol speelt in wel en wee van archeologisch Rhenen.

Er waren meer sprekers, maar de lunch lokte. Na een keur van belegde broodjes en smakelijke, non-alcoholische drankjes stapten we in een bus om een en ander van De Bilt te bezoeken. Een goedverzorgde rondleiding in oud De Bilt kenmerkte zich vooral door het fraaie boekje, dat speciaal voor deze gelegenheid gemaakt was.

Waarschijnlijk om te doen uitkomen hoe het groen in de wijde omgeving van De Bilt bij de Biltaren (Bilters, Biltbewoners?) in goede handen was, bezochten we het oorspronkelijk middeleeuwse klooster Oostbroek, nu hoofdkwartier van stichting Het Utrechts Landschap en andere natuurorganisaties, en de laatste jaren ook van het LEU (Landschap Erfgoed Utrecht). Na een plezierige slotborrel spoedde eenieder zich naar moeders pappot.

OPGRAVINGEN

Het hierboven genoemde contact met Peter de Boer resulteerde in zeer korte tijd in een aantal opgravingen binnen de gemeente Rhenen.

Sjaak van de Male, rechts, bij de opgraving in Achterberg

Cuneraweg/Hogesteeg in Achterberg

Op 14 oktober startte het archeologisch bureau BAAC bv zijn werkzaamheden, die maar liefst t/m 1 november bleken te duren. Een terrein van meer dan een hectare werd van voor naar achter onderzocht. Tijdens het vooronderzoek in de lente was al gebleken dat voor deze omgeving een hoge archeologische verwachting gold. De proefsleuven leverden zowel aardewerkresten uit de bronstijd t/m vroeg-Romeinse tijd (circa 2000 v.C. - circa 400 n.C.) als materiaal uit de late middeleeuwen (1275 - 1500) t/m de moderne tijd (na 1500) op. De eerste dag presenteerde de WAR zich op het opgravingsterrein om kennis te maken met de senior archeoloog Alfred ter Wal en zijn vrouwelijke medewerkers.

In de loop van de opgravingsperiode werden de bevindingen uit het vooronderzoek ruimschoots waargemaakt. Bovendien werden enkele spiekers (kleine voorraadschuur-tjes) als tonwaterputten aangetoond. Jammer genoeg werden geen woningen uit deze perioden gevonden. Die bevonden zich mogelijk onder de huizen rond het opgravingsterrein. Geen wonder dat de WAR met spanning het eindrapport van BAAC tegemoetziet.

Archeologische begeleiding Platanenlaan

Eveneens op 14 oktober startte een archeologisch onderzoek aan de Platanenlaan, ofwel in de groenstrook achter het flatgebouw aan de Kleine Kampen. De taak van de WAR was erg beperkt: het begeleiden van het onderzoek van een tweetal archeologen, die de aanleg van een waterafvoerbuisc zouden onderzoeken.

Daar de opgraving in Achterberg meer aandacht opeiste, nam Hans Gadellaa op zich de WAR met zijn aanwezigheid hier te vertegenwoordigen. Er werden met een kraan enkele proefputten gegraven die een minimum aan interessants opleverden. De twee archeologen zouden op later datum hun werkzaamheden voortzetten, maar de oudheidkundige oogst bleek ook toen, zo niet nihil, dan toch uiterst minimaal.

Opgraving Paardenmarkt

Het meeste succes konden we verwachten aan de Paardenmarkt, het pad dat vanaf de Veerweg evenwijdig aan de Utrechtse straatweg naar het westen loopt. De gemeente is voornemens om hier zestig parkeerplaatsen aan te leggen, maar het onderstaande maakt begrijpelijk waarom op deze

Opgraving aan de Paardenmarkt bij de Veerweg

plek archeologisch onderzoek gewenst is. Al in de jaren '70 van de vorige eeuw hadden hier werkzaamheden plaatsgevonden, die kennelijk de

aandacht van historisch geïnteresseerden trokken. In het archief van de WAR bevindt zich namelijk een kaart, getekend door de amateurarcheoloog N. Delno, waarop de skeletresten van 14 personen aangegeven staan. Toen al begreep men dat dit de stoffelijke overschotten waren van Engelse militairen, die in 1794, bij de inval van de Fransen, gewond waren geraakt en per schip naar Rhenen afgevoerd werden om hier in het bouwvallige, tot hospitaal getransformeerde paleis van Frederik V van de Palts, de onfortuinlijke Winterkoning, te kunnen revalideren. Dat dit niet iedere soldaat lukte blijkt uit het bovenstaande. Een kopie van deze kaart hebben wij aan de beroepsarcheologie doen toekomen.

Uiteraard was de WAR op 31/10 en 01/11 aanwezig om de rest van het verhaal te volgen. Helaas, de archeologische ingreep moest beperkt blijven tot de omvang van de toekomstige parkeerplaats en juist op deze plek bleek het eventuele vervolg van de vroegere begraafplaats zich niet te bevinden. De stoffelijke resten van een hond waren het broodmagere resultaat. Een wonderlijke, tragische coincidentie: juist tijdens deze opgravingsdagen lazen wij in een streekkrant de overlijdensadvertentie van de heer N. Delno, die de huidige leden van de WAR overigens geen van allen gekend hebben.

Bergveste

Op 11/11 waren enkele leden van de WAR aanwezig bij het kortste archeologische onderzoek van de afgelopen weken. Het terrein van de voormalige bloemenhandel Puik wordt binnenkort bebouwd krachtens een plan dat de naam 'Bergveste' heeft gekregen. De twee werkputten, die door een archeologisch bureau gegraven werden, bleken jammer genoeg weinig interessants te herbergen.

TOT SLOT

Zoals uit de aanvangszinnen van dit jaarverslag al blijkt, is de WAR zeker niet ontevreden met de huidige gang van zaken. Toch passen hier enkele woorden van bedachtzaamheid. Waren we aan de ene kant erg blij met de plotselinge kans om weer eens ouderwets met een van de aardigste zijden van de archeologie, namelijk het echte buitenwerk, bezig te zijn, al spoedig bleek dat ons groepje geen kans zag om een echt rooster samen te stellen. Ziekte en andere ongemakken toonden aan dat we aan de beroepsarcheologie niet die hulp konden bieden die sommigen van ons zich misschien voorstelden. Gelukkig dat Sjaak van der Male, die zich een tweetal jaren geleden aanbood om bij veldwerk actief bezig te zijn, zijn woord gestand deed en regelmatig bij de opgraving in Achterberg de schop hanteerde.

Gelukkig ook dat het echte ambacht slechts één van de activiteiten van de archeologie vormt, waardoor ons inmiddels wat bedaagde groepje nog vele mooie momenten deze boeiende hobby zal kunnen beoefenen.

*Rhenen 7 december 2013
Ton van Drunen*

Jaarverslag 2013 van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen e.o.

De Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen heeft in 2013, evenals in andere jaren, naast het lezingenprogramma en het tijdschrift Oud Rhenen, diverse andere activiteiten georganiseerd. Ook namen leden deel in diverse commissies en werd in de werkgroepen samengewerkt.

LEZINGEN

De lezingavonden zijn steeds goed bezocht door ca. 80 tot 110 bezoekers. Op dinsdag 15 januari 2013 werd de heer B. Huiskes, archivaris van Het Rondeel, op korte termijn bereid gevonden een inleiding te komen houden omdat de geannonceerde spreker was verhinderd. De heer Huiskes vertelde aan de hand van lichtbeelden zijn verhaal, getiteld: 'Graven door de eeuwen heen'. Een geslaagde avond en gelukkig kwam de spreker uit het programma later in het jaar alsnog aan bod.

Onze voorzitter drs. W.A. van Ommeren

Onze voorzitter drs. W.A. van Ommeren hield de lezing op donderdag 21 februari 2013. Het betrof een inleiding over de 'Geschiedenis en Restauratie Kasteel Amerongen'. De heer Van Ommeren is voorzitter geweest van de Stichting Vriendenkring Kasteel Amerongen en heeft de jarenlange restauratie van het kasteel van zeer nabij meegemaakt. Hij kon zijn gehoor veel vertellen over de geschiedenis van het kasteel. Tevens werd tijdens deze bijeenkomst afscheid genomen van ons bestuurslid de heer Henk Gieszen, die ruim 30 jaar diverse functies heeft bekleed in het bestuur van de H.V.O.R. Hij was langdurig beheerder van De Commanderie en trad meerdere malen op als Jan Jits.

De Algemene Ledenvergadering werd op woensdag 20 maart 2013 gehouden. Tijdens de vergadering, waar ca. 85 bezoekers aanwezig waren, werd afscheid genomen van ons bestuurslid de heer Pim Strous. Deze had vanaf 1989 zitting in het bestuur, waarvan 15 jaar als penningmeester en de laatste 7 jaar als secretaris. Burgemeester drs. J.H.A. van Oostrum kwam 'onverwacht' de vergadering binnenlopen,

waarna de vergadering werd geschorst en de burgemeester het woord kreeg. Hij roemde de verdiensten en de inzet van de heer Strous voor de H.V.O.R., maar ook voor de Kerkenraad, de S.P.O.R., en het Weezen- en Ziekenfonds, waarin hij diverse functies vervulde. Naast zijn inzet voor deze organisaties heeft de heer Strous ook een groot aantal publicaties geschreven. Daarna deelde de burgemeester mee dat hij de heer Strous namens de Majesteit mocht benoemen tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. Na het dankwoord van de heer Strous werd de vergadering voortgezet en verzocht de voorzitter zowel de heer Strous als de heer Gieszen om de zaal te verlaten, waarna hij aan de vergadering vroeg om deze heren tot erelid te benoemen, hetgeen aldus geschiedde. De heer G.H. van Nieuwenhuizen werd in deze vergadering tot secretaris benoemd. Na het officiële deel was ons bestuurslid de heer J.M.D. Doorman aan de beurt om een lezing te houden over 'De Vrede van Utrecht in 1713 en wat daaraan voorafging'. Op vele plaatsen in de provincie Utrecht, maar vooral in de stad Utrecht, vinden herdenkingsactiviteiten plaats ter gelegenheid van de vrede die driehonderd jaar geleden een einde maakte aan, voor de Republiek, bijna 40 jaar onafgebroken oorlog.

De eerste najaarsbijeenkomst vond plaats op dinsdag 24 september en bestond uit een Historisch Café, waar bijna alle werkgroepen van de H.V.O.R., maar ook enkele personen een korte presentatie hielden over hun activiteiten en de bereikte resultaten. Na de opening door onze voorzitter, de heer W.van Ommeren, vertelde de heer N.G. van den

Het echtpaar Strous- de Haas

De ereleden Pim Strous en Henk Gieszen

Oosterkamp over de Werkgroep Elst en Remmerden, de heer A.P. de Ridder over de Werkgroep Achterberg, de heer A. van Drunen vertoonde een film met de activiteiten van de Werkgroep Archeologie, de heer T. Maas sprak vanuit de Monumentencommissie en de heer H.J. Suverein liet een wandeling door Virtueel Rhenen zien. De heer H.P. Deys hield een pleidooi voor het behoud van de originele kadastrale kaarten en sprak namens en over de S.P.O.R. (Stichting Publicaties Oud Rhenen), de heer P. Hovestad hield een wervend verhaal over de beeldbank en ten slotte vertelde dr. A. de Jong over persoonlijk onderzoek met betrekking tot charters en zegels.

Op dinsdag 22 oktober 2013 hield mevrouw R. Terlouw een presentatie over het leven en het fotowerk van haar vader Piet Terlouw onder de titel 'Rhenen zoals Piet Terlouw het zag' of 'Een wandeling door Rhenen in de jaren 1950-1960'. Voor haar presentatie maakte zij gebruik van de uitgebreide collectie foto's die haar vader zelf in Rhenen maakte.

Op donderdag 21 november vertelde dr. A. Bijl (1948) uit Zaltbommel over '(Stoom)bootdiensten op de grote rivieren tussen 1850 en 1925'. De heer Bijl is historicus op waterstaat- en sociaal-economisch gebied en auteur van de publicatie 'De tijd van de stoombootdiensten'

TIJDSCHRIFT OUD RHENEN

Ons tijdschrift Oud Rhenen is, zoals gebruikelijk, driemaal verschenen met een aantal uitgebreide historische artikelen in een fraaie, verzorgde opmaak. Geen themanummers dit jaar maar wel een aantal gedetailleerde artikelen over onder meer de binnenstad.

ACTIVITEITEN

Tijdens de Cuneradag op 8 juni had de H.V.O.R. een marktkraam naast de Cunerakerk gekregen. Er was behoorlijke belangstelling en er werd een aantal publicaties verkocht. Tevens

werden voor het publiek oude films in De Commanderij gedraaid. Deze trokken niet heel veel bezoekers; misschien dat er te weinig aandacht op was gevestigd.

Op 31 augustus werd de Schonevelddag gehouden in Achterberg en ook daar stond de H.V.O.R. met een marktkraam met publicaties. Het was een geanimeerde dag met prachtig weer en veel bezoekers.

Zaterdag 14 september vond de Monumentendag plaats. Op deze dag heeft de heer J.M.D. Doorman een lezing gehouden in De Commanderij, waar hij vanwege het thema 'Macht en Pracht' van de Monumentendag aandacht schonk aan 'Lodewijk XIV'.

In de zomer en het najaar zijn, in verband met de eventuele ruiming van graven op de begraafplaatsen aan de Achterbergsestraatweg en aan de Rijkstraatweg in Elst, een argumentatie en een voorstel voor het behoud van graven opgesteld door een aantal leden van de H.V.O.R.

Enkele leden maken deel uit van gemeentelijke commissies of andere organisaties die ook interessant zijn voor de H.V.O.R. Zo zijn mevrouw H. Boor en de heer C. Waiboer lid van het Cultuurplatform in Rhenen, de heren C. Waiboer en W.A. van Ommeren maken deel uit van de Stuurgroep Museumkwartier en mevrouw A. Pilkes heeft zitting in het bestuur van het Cuneragilde. In een gemeentelijke commissie wordt door P. Hovestad en L. Mulder gesproken over de toeristische trekpleisters van Rhenen en in een andere commissie wordt materiaal verzameld over 75 jaar strijd om de Grebbeberg.

In verband met de ontwikkelingen rond het museumkwartier moet de H.V.O.R. mogelijk naar een andere locatie en dit zou het Oude Raadhuis kunnen zijn. Momenteel zijn de beheerders en het bestuur zich aan het oriënteren welke mogelijkheden en onmogelijkheden er zijn op de aangegeven locatie.

BEELDBANK EN FILMGROEP

Er is een aantal foto-exposities gehouden in 2013. Op 12 april is er een expositie in Hotel 't Paviljoen geopend, bestaande uit 40 ingelijste foto's van de Grebbeberg en omgeving, bijeengebracht door de heren C. Crum en L. Schoonhoven. Voor de 'Vrienden van de Cunerakerk' is vanaf 20 april in de Cunerakerk een expositie van 21 ingelijste foto's gehouden. Vervolgens hebben deze foto's nog enkele maanden in het Gemeentehuis gehangen. Recent hebben leden van de H.V.O.R., o.a. L. Schoonhoven, L. Mulder en P. Hovestad, 25 foto's (deels zelf gemaakt) geselecteerd voor de publieksoening van de Rhenense Hof op 19 oktober. Bij de presentatie van deze foto's in het pand van mevrouw M. Wegh heeft de heer B. Kobus een samenvatting van de filmopnamen vertoond, die hij tijdens de bouw van de Rhenense Hof heeft gemaakt. Een groot aantal bezoekers, ca., 1200 heeft de presentaties van de H.V.O.R. bij de opening bekeken. De Werkgroep digitale beeldbank, bestaande uit 7 leden, kwam

iedere dinsdagmiddag maar deels ook in de morgen in De Commanderij bijeen om fotomateriaal, maar ook kranten te scannen en van metadata te voorzien. Deze metadata, o.a. bestaande uit datum, locatie en omschrijving, worden samen met de foto opgeslagen in een databank. In de databank kunnen de foto's worden opgezocht via de diverse ingangen.

WERKGROEP VIRTUEEL RHENEN

De Werkgroep Virtueel Rhenen bouwt aan de computeranimatie van de Rhenense binnenstad omstreeks 1650. Steeds meer huizen verschijnen op de virtuele wandeling door Rhenen. Daarnaast was o.m. mevr H. Boor intensief bezig met fondsenwerving voor het project 'De Koningstuin'. Middels dit project wordt de Koningstuin nagebouwd in computerbeelden. Alhoewel de vereiste financiën nog lang niet binnen zijn is een eerste fase van het project in opdracht gegeven.

DINSDAGMORGENBIJENKOMSTEN

De dinsdagmorgenbijeenkomsten werden dit jaar weer uitermate goed bezocht door gemiddeld 30 personen. De dinsdagmorgen heeft de sfeer van een sociëteit. Tijdens de bijeenkomsten werden foto's en films vertoond of lezingen gehouden, soms als generale repetitie voor de avonden van de H.V.O.R..

Ook bracht de groep op 25 juni een bezoek aan Kasteel Amerongen waar van het gebak en een rondleiding door het Kasteel werd genoten. Dit uitstapje was door voorzitter W. van Ommeren georganiseerd, omdat hij heel nauw bij de restauratie van Kasteel Amerongen was betrokken in de afgelopen jaren.

WERKGROEP ELST EN REMMERDEN

De werkgroep heeft onderzoek verricht naar grafmonumenten en waardevolle cultuurhistorische onderdelen van de begraafplaats i.v.m. het voornemen tot ruiming en heeft een advies aan de gemeente uitgebracht.

De werkgroep legt een verzameling oud beeldmateriaal aan, o.a. afkomstig uit verschillende privécollecties, t.b.v. de uitgave van een boek over Elst en Remmerden.

In oktober 2013 is het Elster Geschiedenishuis gestart in het MFG Het Bestegoed. Opzet was om 2x per maand een bijeenkomst te houden, maar na evaluatie is besloten om de frequentie terug te brengen tot een maandelijkse bijeenkomst. Om de beurt wordt deze gehouden op donderdagochtend of donderdagavond. Doel is het ontsluiten van de Elsterse geschiedenis d.m.v. het noteren van persoonlijke

Bezoek van de dinsdagmorgengroep aan het kasteel Amerongen

verhalen, gebeurtenissen en het verzamelen van oud beeldmateriaal en andere materialen, welke met de historie van Elst en Remmerden te maken hebben

WERKGROEP ACHTERBERG

Werkgroep Achterberg organiseert normaliter één presentatie per jaar in het Dorpshuis van Achterberg. Dit jaar zijn het er maar liefst drie geworden met steeds 50 tot 100 belangstellenden. Op 16 april is gestart met een presentatie over hondenbanen en werden er na de presentatie oude foto's van Achterberg getoond. Hierbij werden zelfs vier vrouwen op een foto uit het begin van de 20ste eeuw herkend. Na de vakantie gaf de heer G. Nieuwmeijer een boeiende presentatie over de zoektocht naar zijn vader in Achterberg. Tijdens de mobilisatie was Nieuwmeijer sr. als ordonnans gestationeerd bij familie Van Dolderen op boerderij 'De Sundert'. Aansluitend toonde Nieuwmeijer een presentatie over het afschuwelijke schietincident van 7 mei 1945 op de Dam in Amsterdam, waar zijn moeder en hij ternauwernood aan de dood ontsnapten.

Op 14 november was de laatste presentatie van 2013 over de heer Cor Ouwehand, die 100 jaar geleden in Rhenen een sigarenfabriekje is gestart. Na de presentatie is er nog een film van de fa. Schoemaker over het asfalteren van De Dijk in Achterberg gedraaid.

De presentaties 'Hondenbanen' en 'Cor Ouwehand' zijn gemaakt door ons oud bestuurslid, Hens Dekker.

Verder hebben Reijer van der Meijden en Anton de Ridder een paar oudere Achterbergers geïnterviewd over de historie van Achterberg

Rhenen, 31 december 2013

Gerrit van Nieuwenhuizen, secretaris

In memoriam Hens Dekker (1944-2013)

Op woensdag 12 december 2013 overleed ons markante verenigingslid Hens Dekker. Met diep respect kijken wij terug op de afgelopen periode waarin hij sinds het voorjaar van 2011 te stellen had met de gevolgen van de ziekte ALS, een ziekte met een zo mensonwaardig verloop en een onherroepelijk einde. Hens wist met al zijn lichamelijke beperkingen in de afgelopen twee jaar nog een verrassend aantal presentaties en artikelen te maken of te perfectioneren, geheel in de lijn zoals wij van hem gewend waren voordat de ziekte toesloeg. Zijn eerste artikel in Oud Rhenen verscheen in het meinumner van 1995 en ging over melkfabrieken in Rhenen. In het meinumner van 2013 verscheen zijn laatste artikel over de familie Lijster in onze gemeente. Precies twintig

Naast zijn boeiende wijze van publiceren zal ons ook zijn periode als bestuurslid van de vereniging (2009-2012) bijblijven. Zijn ervaringen, die hij als commerciële man in zijn werkzame leven had opgedaan, bleken vaak van grote waarde. Een aantal werkgroepen van de vereniging dat de laatste jaren is opgericht, dankt zijn bestaan aan de inzet van Hens. Ook de huisvesting van onze vereniging had zijn warme belangstelling. Bij de inrichting van 'De Commanderie' in 2008 was hij nauw betrokken en na een handige tip kan het op zijn conto worden geschreven dat alle geschonken meubelen zo goed hun weg vonden naar Rhenen. De daarna in deze huisvesting georganiseerde zeer succesvolle dinsdagmorgenbijeenkomsten stonden onder zijn leiding totdat het door

verhalen in 18 jaar tijd. Slechts een enkeling gaat hem voor in deze bijzondere prestatie. Hij had een brede belangstelling en de onderwerpen die door hem zijn behandeld vallen daardoor niet makkelijk onder één noemer te vangen. Wel hadden ze allemaal iets met de geografische beperking van onze gemeente van doen. Zijn presentaties, die vaak gingen over onderwerpen waar hij later over publiceerde, hadden nooit gebrek aan toehoorders. De zaal zat vaak bomvol en menig stoel moest nog worden bijgeschoven. Ook de regio had zijn belangstelling en daarom was het niet vreemd dat hij schreef over onderwerpen m.b.t. de Betuwe, Veenendaal, Ede of plaatsen elders in het land en daar dan ook lezingen gaf.

zijn ziekte niet meer mogelijk was. Ook daar was hij de grote stimulator van.

Naast al zijn inzet voor de vereniging zullen wij ook het persoonlijke contact met hem node gaan missen. Altijd was hij behulpzaam of kon er een beroep gedaan worden op zijn schitterende collectie prentbriefkaarten, boeken of zijn netwerk. In Hens Dekker verliezen wij als vereniging een lid met een enorme gedrevenheid en passie. Wij zullen hem missen en danken hem zeer voor al zijn inzet en betrokkenheid.

Willem van Ommeren, voorzitter

Financieel jaarverslag 2013 Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen e.o.

Balans bedragen x 1 €

	12/31/2013	12/31/2012
Activa	6.397	7.972
Bank	35.173	28.011
Kas	119	70
	41.689	36.053

Eigen vermogen	9.403	9.403
Algemene reserve	12.225	10.217
Resultaat	6.191	2.008
Eigen vermogen	27.820	21.628
Reservering inventaris	2.820	3.569
Reservering projecten	11.049	10.856
	41.689	36.053

Projecten bedragen x 1 €

	per 1-1-2013	dotaties (ontvangsten)	onttrekkingen (uitgaven)	Resultaat projecten 2013	per 31-12-2013
<i>Saldi Projecten:</i>					
Virtueel Rhenen	1.283	5.025	2.757	2.268	3.552
Digitale beeldbank	101	171	275	-104	-3
Maand van de geschiedenis	1.972		1.972	-1.972	-
Cord Otting	7.500			-	7.500
Subtotaal Projecten	10.856	5.196	5.004	192	11.049

Winst-en-verliesrekening bedragen x 1 €

	2013		2012
	Werkelijk	Budget	
contributies	13.115	13.500	13.477
subsidies en opbrengsten anjercollecte	3.500	1.600	2.454
inkomsten Commanderij	-	100	59
bijdragen introducees	98	90	
giften	1.162	300	2.474
verkoop publicaties	1.326	0	2.736
opbrengst advertenties	1.600	1.600	1.600
rente opbrengsten	314	200	290
overige inkomsten	2.652	100	6.733
	23.766	17.490	29.822

oud Rhenen, incl. verzendkosten	5.554	6.210	8.150
nieuwsbrief, incl. verzendkosten	333	220	618
lezingen, incl. zaalhuur en convocaties	723	1.100	861
kosten PR	124	200	79
inkoop publicaties (incl. presentaties)	389	0	1.492
gebruikersvergoeding Commanderij	4.392	4.392	4.026
exploitatiekosten Commanderij	1.709	2.000	1.804
WA- en inboedelverzekering	246	250	245
vergader- en organisatiekosten	751	1.000	1.294
kantoorartikelen; portokosten algemeen	752	800	860
bankkosten (ING en RABO)	242	350	364
abonnementen; KvK; webkosten	293	200	81
overige uitgaven	489	200	2.941
reservingen meubilair en apparatuur	1.576	1.500	5.000
	17.575	18.422	27.814
Resultaat vereniging excl projecten	6.191	-932	2.008

Rhenen, 10 januari 2014
 Jaap Klootsema, penningmeester
 (met dank aan Pieter C. Vis)

advertenties

achterpagina